

Zbrani dramatični in pripovedni spisi

Narodna knjižnica II. zvezek

Dr. Jos. Vošnjakovi

Celje, 1893

Tiskal in založil D. Hribar

D^r. Josip Vošnjak.

NARODNA KNJIŽNICA.

II. zvezek.

DR. JOS. VOŠNJAKA

zbrani

dramatični in pripovedni

spisi.

II. zvezek.

V Celji, 1893.

Tiskal in založil Dragotin Hribar v Celji.

P 11673/2

16.776 9
9.6.1935

sl.
de
m
ve
po
Sl
me
bla

v
sta
Im
ka
jer
nje
po

Dr. J. Vošnjak.

Mej narodi v okvirju avstrijske monarhije je po svoji politični individualnosti narod slovenski pač najmlajši; poroditelji njegovi še deloma živijo, in mej temi je jeden zelo zasluženih mož dr. J. Vošnjak. Pisati življenje tega slovenskega rodoljuba, bilo bi pisati zgodovino preporoda in novega političnega življenja štajerskih Slovencev, kar pa tem vrsticam namen biti ne more; naj se toraj omenijo le glavne poteze iz blagotvornega življenja njegovega.

Dr. J. Vošnjak se je rodil 4. januarja 1834 v trgu Šoštanskem na spodnjem Štajerskem; stariši njegovi so bili ugledni tamkajšnji tržani. Ime »Vošnjak« prav za prav »Bošnjak« »Bosnjak«, kaže, da je Vošnjakov praded iz Bosne na Štajersko došel, kakoršnih priselbin je več na spodnjem Štajerskem in da so Vošnjaki, recte Bosnjaki, potomci bosnijskih jugoslovanov. Ko se je dr.

J. Vošnjak šolal, še ni bilo nobenih slovenskih šol, obiskoval je torej od početka do konca edine le nemške šole, a vzlic temu je postal naj navdušenejši prvoboritelj slovenski, odlični politični voditelj in izborni pisatelj na znanstvenem in lepoznanskem polju. Kri ni voda, pravi jugoslovanska prislovica, ktera se je uprav na dr. J. Vošnjaka resnična pokazala; v njem se je vkljub raznoterim zaprekam, vkljub nemštvu, katero je pretilo za dušiti slovensko zavest, ipak v najlepši mladostni bujnosti razvil in razcvel slovenski genij, ki s svojimi darovi neprestano nablažuje slovenski narod.

Tukaj ne morem ocenjevati vseh zaslug njegovih za probujno slovenskega naroda, posebno na Štajerskem in vsega njegovega političnega in pisateljevega delovanja. Podati hočem le nekatere črtice iz njegovega životopisa in pregled njegovih spisov.

Ko je l. 1858. bil kot 24letni mladenič promoviran za doktorja medicine in kirurgije na Dunajskem vseučilišči, kjer je mnogo občeval in v najtesnejši prijateljski zvezi bil z obema Ipavcema Gustavu in Benjaminu, vrnil se je v svoj rojstni kraj ter tam ostal jedno leto izvršujoč zdravniško prakso. Med vojsko leta 1859. pa se je tudi zglasil za zdravljenje ranjenih vojakov in bil poklican v vojaško

bolnico ljubljansko. Po vojski nastavljal se je v Kranji za nekaj mesecev, toda ker se je hotel še bolj izuriti, vstopil je za sekundarija v ljubljansko bolnico. V Kranji je že začel delovati za narodno stvar in nabral nad 2000 podpisov za spomenico, koja se je potem z 20.000 podpisi Schmerlingu izročila. V Ljubljani l. 1861. je največ občeval s Fleišmanom, znanim skladateljem, Zabukovcem in drugimi rodoljubi, pripomagal pri ustanovitvi prvega slovenskega pevskega zbora pod vodstvom Fleišmanovim in sodeloval pri slovenskih diletantskih predstavah v Bleiweisovi hiši. Tudi s Svetcem se je tačas seznanil.

Začetkom decembra 1861. leta se je preselil v Slovensko Bistrico, kjer je bil imenovan c. kr. okrajnim zdravnikom. Tu v ponemčenem mesteci sicer slovensko, a prav nič probujeno okolico, začelo se je tisto uporno delovanje za narodne pravice, ktero je končno obrodilo obilo sadu. To navdušeno, neumorno, a silno težavno delovanje opisal je v svojem zanimivem romanu »Pobratimi«, v katerem se zrcali imenitni del štajersko-slovenske zgodovine. Odtod je dopisaval v »Novice«, potem v celovškega »Slovenca« in ko je ta list moral ponehati, trudil se je dr. Vošnjak na vso moč, da je z dr. Prelogom v Mariboru ustanovil l. 1867. »Slovenskega gospodarja«, leta 1868. pa v zvezi

z najodličnejšimi štajerskimi rodoljubi »Sl. Narod«. Že poprej l. 1866. pa je spisal in izdal knjižico: »Slovenci, kaj čemo?«, kteraj je najbolj pripomogla, da so štajerski Slovenci pri deželno-zborskih volitvah začetkom l. 1867. v vseh okrajih zmagali. V mariborskem okraji je tudi on sam bil izvoljen zraven dr. Dominkuša po hudi borbi. Od l. 1871. nadalje do 1878 pa je zastopal v štajerskem deželnem zboru celjski okraj, kjer je tudi v državni zbor bil izvoljen leta 1873. in 1879. Po dvanajstletnem delovanji v državnem zboru se l. 1885. ni več dal izvoliti, ker je v tem času (1878) bil vstopil v kranjski deželni zbor, kot zastopnik notranjskih kmetskih občin in bil izvoljen deželnim odbornikom.

Leta 1869. je namreč zapustil Slovensko Bistrico in se je za jedno leto naselil v Šmarji pri Jelšah, kjer so ga precej po prihodu izbrali za načelnika okrajnega zastopa. Toda že prihodnje leto se je preselil v Ljubljano. Od tiste dobe živi v glavnem mestu Slovenije in je član deželnega odbora, deželnega šolskega sveta, deželnega zdravstvenega sveta ter sodeluje pri raznih narodnih društvih.

Kaj je dr. Vošnjak storil kot politik, o tem pričajo mnogi nasveti in temeljiti govori v deželnih zborih štajerskem in kranjskem in v državnem zboru.

Tudi na taborih je s svojo prirojeno zgovornostjo vnel ljudstvo za narodne pravice.

Ni se pa omejil le na politično delovanje. Dr. Vošnjak je tudi jeden najmarljivejših pisateljev slovenskih, kterege so vodile in priganjale k spisovanju malone v vseh strokah pismenosti razne narodne potrebe. O narodnih in političnih stvareh je poučeval Slovence v knjižicah: »Slovenci, kaj čemo?« — »Slovenski tabori« (1870), in v neštivilnih člankih in dopisih v raznih slovenskih listih. Prav poučljivi so njegovi narodno-gospodarski spisi: »Poročilo o kmetijski enketi«, 1884. — »Ob agrarnem vprašanju«, 1884. — »Socijalni problem in kmetijski stan«, 1885. — »Kaj človeštvo uživa«, 1886, 1887.

Našo imenitno Mohorjevo družbo je od l. 1872. nadalje skoraj vsako leto zalagal s kakim poučnim ali pripovednim spisom, od katerih omenjamo: »Umno kletarstvo«, 1873, še zmirom jedina knjiga te stroke, ktera ima posebno vrednost zaradi natančnega popisa vinogradarstva po vseh slovenskih vinorodnih krajih. — »Posojilnice na pomoč kmetom«, 1872 in 1876. — »Proti žganju«, 1886. — »Zakaj peša kmetijski stan«, 1886. — »O gospodarskih šolah«, 1890. Najpriljubljenejše berilo prostemu ljudstvu so pa bile njegove povesti: »Trojno angeljsko češčenje«, 1886. — »Dva so-

seda«, 1888. — »Obsojen«, 1889. — »Ti očeta do praga, sin tebe čez prag«, 1890. — »Blagor usmiljenim«, 1892. — »Blagor žalostnim«, 1893. — Prizora iz kmetskega življenja: »Svoji k svojim«, 1890 in »Oreh«, 1891 sta se že mnogokrat predstavljala na shodih podružničnih sv. Cirila in Metoda in bralnih društev.

Od drugih pripovednih spisov omenjamo mični noveli: »Prvi poljub« in »Na črni zemlji«, 1873 — nadalje v »Ljublj. Zvonu« priobčenih: »O prikaznih in duhovih«, 1882. — »Na Silvestrov večer«, 1884. — »Odlomki iz človeške tragikomedije«, 1885. itd.

V novejšem času ga zlasti veseli spisovanje dramatičnih del, za ktera ima posebno nadarjenost, kakor kažejo njegova naglo se množeča dramatična dela, ki so se ali že ali se bodo še predstavljala na slovenskem odru in natiskala med zbranimi spisi.

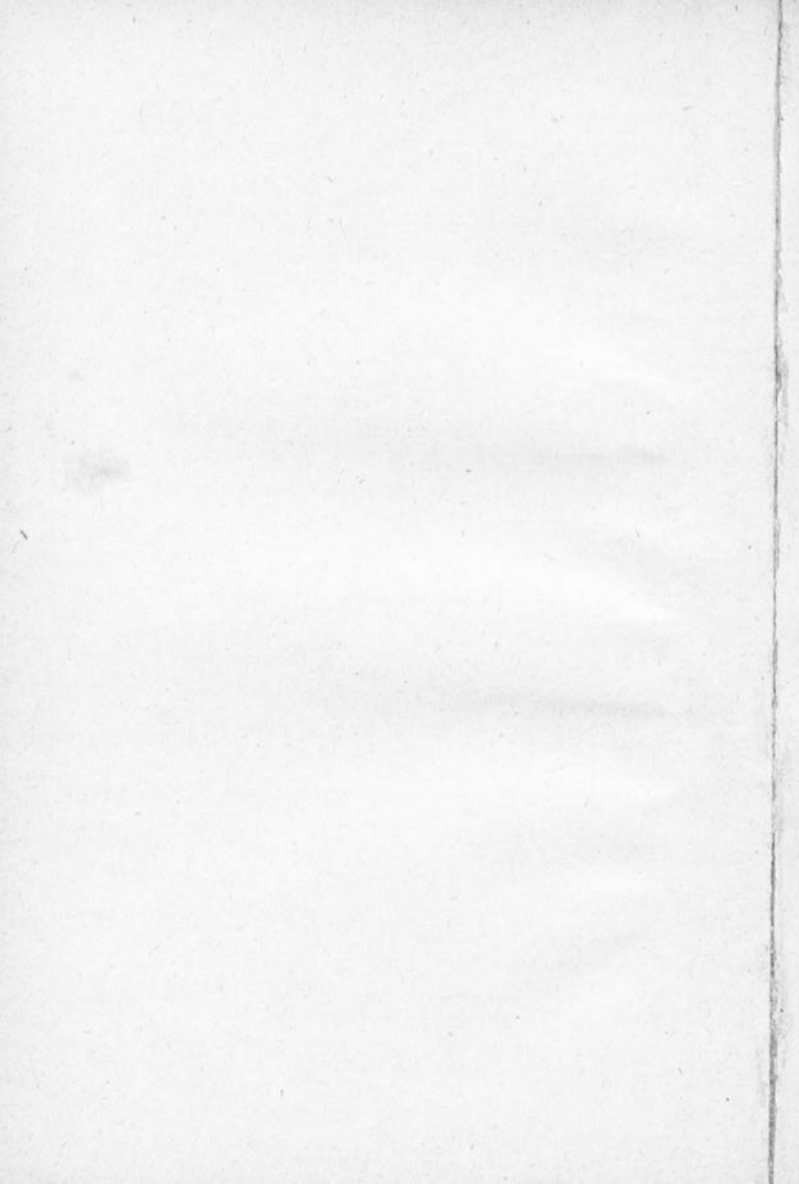
Kakor nam je naznanil založnik, so za tisk pripravljene sledeče igre:

1. **Lepa Vida**, drama v petih dejanjih.
2. **Doktor Dragan**, drama v petih dejanjih.
3. **Pene**, veseloigra v treh dejanjih.
4. **Svoji k svojim**, veseloigra v enem dejanji, predstavljana pri Vodnikovi slavnosti 1889.
5. **Ministrovo pismo**, veseloigra v dveh dejanjih.

6. **Ženska zmaga**, veseloigra v treh dejanjih.
7. **Pred sto leti**, dramatični prizor v dveh delih.
8. **Premogar**, igra s petjem v štirih dejanjih.
9. **Resnica oči kolje**, veseloigra v enem dejanji.

Ta zaznamek že sam po sebi govori o izredni pisateljski delavnosti dr. Vošnjaka, dostaviti pa se še mora, da so vsi njegovi spisi, ne samo politični, narodno-gospodarski in za ljudstvo poučni, temveč tudi pripovedni in dramatični t. j. zabavni spisi, eminentno praktične veljave. Po svojih povestih v knjigah družbe sv. Mohora postal je dr. Vošnjak pravi blagovestnik prostemu kmečkemu narodu, kakor v romanu »Pobratimi« bodritelj narodne zavesti, narodnega poguma in vstrajnega delovanja omikanejšim in mestnim stanovom; na dramatičnem polju pa je nam vstvaril narodno dramo. Bog nam ohrani tega blagega moža, uzornega rodoljuba, zaslužnega političnega boritelja in odličnega pisatelja mnogo, mnogo let!

Dr. P. Turner.

Lepa Vida.

Drama v petih dejanjih.

Osebe:

Andrej Kogoj, trgovec v pomorskem mestecu,
(45 let star).

Urša, njegova mati.

Martin Sodja, svetovalec v pokoji, (50 let star).

Vida, njegova hči.

Grofica Gadolla, (45 let stara).

Alberto, nje sin.

Volpino, nje oskrbnik.

Marjeta, služkinja pri Sodji, (40 let stara).

Prvi mornar.

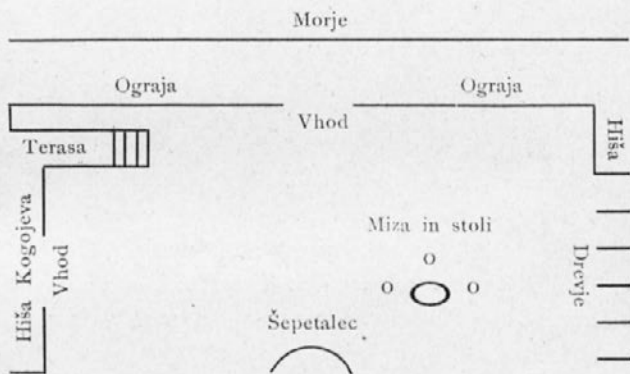
Drugi mornar.

Igra se vrši v hiši Andreja Kogoja; četrto
dejanje na gradiču Gadollovem.

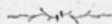

Prvo dejanje.

Dvorišče pred Kogojevo hišo.

Prospekt morje, pred morjem cesta, potem preko celega pozorišča železna ograja z vhodom v sredi. Na levi Kogojeva hiša z vhodom in teraso, na desni prva in druga kulisa drevje, tretja hiša. Spredaj na desni miza s stoli.

Prvi prizor.

Kogoj (stoji na terasi). **Prvi in drugi mornar** (pri izhodu).

Kogoj. Hitro, hitro! Ladja je že krenila v pristan. Hipoma se bode ustavila in izkrcala potnike.

Prvi mornar. Ni take sile, gospod! — Predno priplava do brega, sva že davno na mestu.

Kogoj. Le brž, le brž! da ne zamudita!

Drugi mornar. Ne bojte se! Le glejte! Ladja leze počasi, kakor želva!

Prvi mornar. Koga naj pričakujeva?

Kogoj. Ali vama nisem že povedal? Izkrcal se bode gospod svetovalec Sodja iz Trsta s svojo hčerjo. — Prtljago vzemita in jo prinesita k nam. Idita! Ladja se že suče k brégu.

Prvi mornar. Pojdiva, pojdiva. — (Oba odideta.)

Drugi prizor.

Kogoj (stopi iz terase na oder, sam).

Kogoj. Čudno! Kaj ga je neki napotilo, da se je takó naglo dal upokojiti? Bolezen, tako mi

piše. Tukajšnji zrak da mu bode bolje ugajal, kakor tržaški. Ni burje, ni prahú. Rad ga vsprejemem v svojo hišo. Bila sva vedno dobra prijatelja. Toda kako bodeta izhajala z mojo materjo? Sodja, on že, ali Vida, razvajena, kakor mlada kraljičina in živa, kakor riba? Kaj hočem? Odreči nisem mogel.

Tretji prizor.

Kogoj. Urša (pride iz hiše).

Kogoj. Ste li pripravili sobe?

Urša. Pripravila, pripravila. Kako te skrbi! Menda niso knezi, da bi jim morali vsi stréči? Ako jim ni po volji, posteljejo naj si drugje. Mèni ne bodo zapovedovali, to ti povem, mèni ne!

Kogoj. Sodjo poznate. Gotovo nam ne bode delal nobene nadlége.

Urša. A kaj ga privede k nam?

Kogoj. Bolehen je, da ne more več služiti. Tukaj, upa, da se popravi.

Urša. Bolnika v hišo? Tega nam je še treba.

Kogoj. No, no, menda ni takšna huda sila?

Urša. In kdo pride ž njim?

Kogoj. Njegova hčerka.

Urša. A, tista, kako jo kličejo?

Kogoj. Vida.

Urša. Pred tremi leti nam je skoraj vso hišo obrnila.

Kogoj. Takrat je bila še otrok, ali — zdaj je odrasla.

Urša. Odrasla? Torej za možitev? Glejte si no! Da bode tukaj lovila ženina! Kaj si vender mislil, da jih vzameš pod streho? In ne, da bi bil prej mène vprašal, mène, mater svojo? Vidim, da sem ti odveč in nadležna. Dobro, hočem se torej umekniti.

Kogoj. Kaj si spet domišljujete? Saj veste, da je Sodjo še rajni moj oče zeló spoštoval. Ko sem se šolal v Trstu, poučeval me je Sodja, ki je takrat že bil v višjih razredih. In tudi Vi ste ga zmerom hvalili.

Urša. Dokler ni očeta in tebe nadlegoval, da sta mu morala posojati, ali vrnil ti ne bode nikoli. Zapravljati, dolgove delati, to zna, in zdaj misli, da ga bomo zastonj tu redili. Stôri, kar hočeš, toda jaz se umaknem.

Kogoj. Prehudo ga sodite. V Trstu je drago živeti. Iz početka je imel majhno plačo, žena pa —

Urša. Tratila je, kakor on.

Kogoj. No, zdaj je vdovec, imá samo jedno hčerko —

Urša. Gotovo podobno materi. Kaj bode tukaj, ki je vajena na véliko mesto? Andrej,

Andrej, mirno smo živeli, ali zdaj pride v hišo nepokoje, nesreča. Zakaj si nisi že izbral gospodinje? Zakaj si tako dolgo odlašal?

Kogoj. Ker si ne morem misliti boljše gospodinje od Vas, mati. Čemu me hočete siliti? Ali ne izhajava dobro?

Urša. Ne, ne, moči mi pešajo in če umrjem, ostaneš sam. O rada bi še videla sinaho v hiši! Ne boj se, da bi jo mučila. Dragā bi mi bila kakor ti.

Kogoj. Vem, mamica, vem. Ali — kaj hočem, ker nisem še našel nobene, ki bi bila mēni ljuba in Vas vredna. — Toda glejte, bližajo se.

Urša. Le ti jih pozdravi, jaz jih ne maram. (Hoče oditi.)

Kogoj. Ostanite vender, da vidite —

Urša. Bodeš že ti opravil brez mēne. (Odide.)

Kogoj. (gré naproti Sodji).

Četrti prizor.

Kogoj. Sodja. Vida. Marjeta (v potni obleki). **Dva mornarja** (noseča prtljago).

Kogoj. Dobro došli, dobro došli!

Sodja (objame Kogoja). Bog te živi! Ali se nas nisi prestrašil?

Kogoj. Kaj meniš? (K mornarjema.) Nesita prtljago v hišo in potem na delo. Spravljajte zabôje na ladjo.

Prvi mornar. In potem?

Kogoj. Pridem sam, da ukažem kaj storiti.

Prvi mornar. Dobro, gospod! (Oba mornarja odideta.)

Kogoj (obrne se k Vidi). O gospodična! Malone da bi Vas ne bil spoznal. Kakó ste se izpremenili!

Sodja. Vzrasla je, vzrasla, kaj ne?

Kogoj. Bojim se, da Vam ne bode všeč v naši samoti.

Vida. Kar je očetu ljubo, mēni je milo.

Kogoj. Tako je prav. Treba se privaditi.

Sodja. Zakaj bi se ne privadila? Saj tudi v Trstu ni zahajala nikamor. A kje je tvoja mati?

Kogoj. Sobe Vama pripravlja. (Stopi k hišnim vratom.) Mamica, māmica!

Peti prizor.

Urša. Prejšnji.

Sodja. Ali se me še spominjate, gospa? Nadležni Vam bodemo, nadležni! (Stisne ji roko.)

Urša. Nikakor ne, gospod svetovalec, le postrezati Vam ne bodemo mogli, kakor ste vajeni

v velikih mestih in za mladi svet tu ni nobene zabave.

Sodja. Ne govorite mi o velikih mestih. Jaz hrepenim po mirnem kraji, da si oddaljen od veliko-mestnega hrupa odpočijem in moja hči — ali jo še poznate?

Vida. Ko sem bila pred tremi leti tukaj, ste se me radi zopet znebili, kaj ne, gospa?

Urša. Zakaj?

Vida. Ker me je bilo povsod vse polno!

Sodja. Zdaj pa nismo več takó otročji. Vida Vam lahko že pomaga gospodinjiti.

Urša. Hvala, ni treba.

Kogoj. Kaj stojimo tú? Prosim, mamica, da gostom našim pokažete sobe. Potem pa k obedu! — Idimo.

Sodja. Res, truden sem in rad bi si malo odpočil. Idimo!

Urša (gre naprej v hišo, za njo Sodja).

Kogoj (k Vidi). Prosim, gospodična!

Vida. Dovolite, da še ostanem. Takó krasno je tu na verandi, pogled na morje uprav čaroben.

Kogoj. Kakor Vam drago! (Odide v hišo.)

Šesti prizor.

Vida. Marjeta.

Vida. V tej samoti naj živim! Tu naj prebijem mlade svoje dni, nadležna drugim ljudem, najnadležnejša sama sebi! Ali si opazila, kako srépo me je starka gledala! In nji naj se laskam, takó želi oče. O, Marjeta, méni je obupati! In Alberto, Alberto, kako bode prenašal ločitev? Kako morem jaz živeti brez njega, ki mi je vse na svetu! In ako se mi iznevéri, ako me pozabi, grozna misel, groznejša od smrti. Kaj misliš, ali je mogoče, da se mi iznevéri?

Marjeta. Dete, dete, mirno, le mirno! Pomisli, kaj bi oče rekel, ako bi zvedel tvojo tajnost.

Vida. Ali ni Alberto obetal, da stopi sam pred očeta in ga poprosi za-me?

Marjeta. In ti to verjameš in upaš?

Vida. Komu naj verjamem, ako ne Albertu?

Marjeta. Svarila sem te pred to nesrečno zvezo.

Vida. Ker nisi zaupala poštenosti Albertovi.

Marjeta. Kaj pomaga, ako ima on še tako poštene namere, ali rodbina njegova mu veže roke. Njegova mati, grofica Gadolla, bi nikdar ne privolila, da te sin uvéde sinaho v hišo.

Vida. In zakaj ne? Ako spozna, da more Alberto le z menoj biti srečen, omečilo se bode nje materinsko srcé.

Marjeta. Ti ne poznaš svetá. Grofica Gadolla išče za svojega sina ali ima že pripravljeno soprogo jednako po visokem rôdu in bogato. Ti smeš biti največ njega ljubica za kratek čas.

Vida. Ljubica za kratek čas? Tvoje besede so strašne. Ne, ne, to ni tvoja misel, ti me samo izkušaš in plašiš.

Marjeta. Bog daj, da se ne zgodi, česar se bojim.

Sedmi prizor.

Prejšnja. Alberto (naglo vstopi).

Alberto. Vida!

Vida. Alberto moj!

Alberto (jo hoče objeti). Zlata moja Vida!

Vida (mu brani). Pomisli! Tù na očitnem kraju — (poda mu roko).

Alberto. Ne zameri mi, draga! Zmoglo me je preveliko veselje, ko sem te zopet zagledal.

Vida. A da si prišel takó i glo za nami.

Alberto. Moje srce je hrepenelo po tebi! Čas, ko te nisem videl, zdel se mi je večnost. Vkrcal sem se na prvo ladjo, ki je odplula za vašo in evo me!

Vida. Marjeta, ali še dvojiš?

Alberto. O čem?

Vida. Rekla je, da me bodeš pozabil, zapustil. Alberto, ako bi to storil —

Alberto. Marjeta, kako me moreš takó obrekovati!

Marjeta. Rekla sem le, da Vaša gospa mati nikdar ne bode privolila —

Alberto. Moja mati? Ona vse stori, kar jaz želim.

Vida (k Marjeti). Čuj, čuj!

Marjeta. Potem pa govorite z gospodom svetovalcem!

Alberto. Zgodilo se bode, zgodilo, kadar imam doma vse urejeno.

Vida (k Marjeti). Ali slišiš? Ne zameri ji, Alberto! Saj jo poznaš. Druge misli in druge skrbi nima, kakor mène. Ko sem izgubila mater, stopila je na nje mesto ona, in tudi jaz jo ljubim, kakor sem ljubila svojo mater.

Marjeta (si briše solze). Milo moje dete, Bog ti daj srečo, katero zaslučuješ.

Alberto. Zdaj pa poslušaj Vida, in ne prestraši se preveč!

Vida. Moj Bog, kaj je zopet hudega?

Alberto. Prišel sem se posloviti!

Vida. Posloviti?

Alberto. Pravil sem ti, da želi vsa rodbina moja, naj prepotujem nekaj sveta in si ogledam tuje kraje in tuja mesta.

Vida. Mene pa pozabiš?

Alberto. Nikdar. Kjerkoli bodem potoval, svečila mi bode tvoja mila podoba, kakor zvezda v temni noči in vodila me bode nazaj k tebi.

Vida. In koliko časa se ne vidiva?

Alberto. Moji ljudje hočejo, da se vse leto mudim v tujini. A jaz tega ne vstrpim. Vrnil se bodem spomládi, kakor lastovka.

Vida. Moje srce trepeče od strahu in žalosti. Ako se več ne vrneš? Potem mórje tudi mene pogrezni v svoje valove.

Alberto. Ne boj se srčece! Ostala bodeva v zvezi čez reke in goré. Dokler sam ne pridem, hitela bodo pisma k tebi in od tebe do mène in najini duši bodeta združeni tudi v daljavi. Pismom vdahnil bodem svoje hrepenenje, v pismih ti pošljem svoje srčne pozdrave.

Vida. O kako težko bodem pričakovala tvojih poročil.

Alberto. Kakor jaz tvojih.

Marjeta. Zdi se mi, da oče prihaja. Čas je, da se ločita.

Vida. Ločiti? Grda beseda, kdor jo je prvi izgovoril. Ločiti? Morda na veke! Ti ne veš Alberto, kakó hudó mi je pri srci!

Alberto. Tudi mèni. Toda upajva, da se kmalu zopet vidiva.

Marjeta. Odidite, odidite!

Alberto. Pojdem, pojdem! Le jeden poljub in ostani mi zvesta.

Vida. Do smrti. In ti? (*Alberto jo objame.*)

Alberto. Na vekov veke! Z Bogom, Vida, z Bogom! (*Naglo odide.*)

Vida. Bog s teboj! — Srce mi počí od žalosti! — (*Nasloni se ji na prsi.*)

Marjeta. Umiri se, dete, umiri, da ne žališ očeta.

Osmi prizor.

Sodja. Prejšnja.

Sodja. Kje pa sta, da vaji ni v hišo? Čakal sem in čakal —

Marjeta. Ne zamerite, gospod svetovalec! Vidi je tako ugajalo tû na verandi, da se ji ni mudilo v hišo.

Sodja. Ugajalo? Verjamem. Komu ne bi ugajal ta kraj in hiša, v kateri smo bili sprejeti tako gostoljubno. Vedel sem, da bodeš Trst lahko pozabila. Tudi jaz upam, da se mi zdravje tukaj povrne. Zakaj si takó zamišljena?

Marjeta. Vse ji je novo in privaditi se mora.

Sodja. To bode lahko. Zdaj pa, Marjeta, poglej v naše sobe in pospravi, kar je treba.

Marjeta. Precej! (Odhaja.)

Vida. Čakaj, Marjeta, da te spremim.

Sodja. Ostani! (Marjeti.) Le pojdi! (Marjeta v hišo.)

Deveti prizor.

Sodja. Vida.

Sodja. Veseli me, da ti tukaj ugaja in zato se mi zdi pravi čas, da ti odkrijem, zakaj sem zapustil Trst in si izbral ravno ta kraj in to hišo.

Vida. Rekli ste, da Vam tržaški zrak ne ugaja.

Sodja. Res, že več let sem bolehal, ali storile so to poleg telesne bolezni najbolj skrbi.

Vida. Vender ne zaradi mène? Po smrti mäterini je pač Vam bila naložena vsa skrb zame!

Sodja. Ne, ne, ti me krivo umeješ. Ti si mi bila jedina tolažba, ko sem izgubil zvesto mi tovarišico, ti si mi ostala jedino veselje.

Vida. Oče dragi!

Sodja. Druga muka me je že težila, ko je še živela tvoja mati. — Zabredel sem v dolgove, ki so naraščali od leta do leta in padel sem oderuhom v neusmiljene njih roke. In to me je najbolj prisililo, da sem se dal vpokojiti in ostavil Trst. Zdaj veš, zakaj sem bil tolikokrat čmeren in zlovoljen.

Vida. In jaz, namesto da bi bila varčna, tratila sem za obleke in Vas silila na veselice!

Sodja. Kaj to? Kdor se potaplja, ne čuti, ali je nekaj kapljic več ali manj nad njega glavo.

Vida. In nas ne bodo tukaj preganjali tisti —

Sodja. Oderuhi? Ne boj se! Moj prijatelj Kogoj je bil toli velikodušen, da mi je priskočil na pomoč in odpravil najsilnejše pijávke.

Vida. Blagi mož!

Sodja. Da, da, blaga duša! Njega zahvaljujem, da zdaj tu brezskrbno uživam čisti zrak. Ko ga bodeš spoznala bliže —

Vida. Poznam ga že mnogo let in rada se spominjam, da mi je vselej, kadar nas je obiskal, prinesel najukusnejšega sadja, ali kako igračo. In zdaj, ko vem, da je pomagal Vam, dragi oče, čislam ga še višje.

Sodja. Veseli me, da spoznavaš njegove vrline. On je mož, kakeršnih se le malo nahaja. Marljiv in podjeten v trgovini, da si dan za dnevom množi imetje svoje. Ni mu pa v stremljenji po bogastvu okamenelo srce. Kako lepó se véde proti materi svoji, kako blagodušno proti nam! — Srečna deklica, katero bode úvédel za gospodinjo v svoj dom!

Vida. Kakó da se ni še oženil?

Sodja. Ker ni še našel ženskega bitja, njemu sočutnega. Srečna, katero si bode izbral.

Vida. Pričakovati je!

Sodja. Gotovo! Vida, poslušaj me zdaj! Razkril sem ti naš težavni položaj in da je le Kogoj nas rešil pred propastjo.

Vida. Za to smo mi dolžni najiskrenejšo zahvalo.

Sodja. Dobro! A kako mu izkažemo svojo zahvalnost?

Vida. Rada sem pripravljena pomagati v hiši in gospodinjstvu, ako želite.

Sodja. Prav, prav! Pomagala bodeš stari gospé.

Vida. Ako je bode volja. Pa zdi se mi, da me ni gledala prijazno.

Sodja. Ker te sodi po drugih velikomestnih dekletih. Ti pa bodeš pokazala, da se ne bojiš nikakega opravila v hiši. Kogoj pa — povej mi, kakó ti je všeč!

Vida. Mèni? Zakaj?

Sodja. Zakaj? Zakaj? Vida, velika sreča te čaka, ako si pametna.

Vida. Mène?

Sodja. Tebe. Ali me ne umeješ, ali nečeš umeti?

Vida. Ne umejem Vas, oče!

Sodja. Torej bodem govoril jasno in brez ovinkov. Jaz želim in pričakujem, da bodeš ti, Vida, gospodinja v tej hiši.

Vida. Kakó bi jaz bila tù gospodinja?

Sodja. Ne vprašuj takó préprosto! Nisem li zapazil, kakó je Kogoj bil osúpel o tvojem pogledu, prav zmeden, in ti, ali ga nisi ravnokar sama pohvalila?

Vida. Vi se šalite oče! Kogoj takó malo misli náme, kakor jaz — nánj. On je res vreden vse časti, vreden tudi žene, katera ga resnično ljubi; jaz pa, jaz. —

Sodja. No, ti, ti! —

Vida. Jaz bi ga nikdar ne mogla ljubiti, nikdar!

Sodja. Ljubiti!?! Zakaj ne? Ali pričakuješ kakega kraljiča, kaj-li?

Vida. Nikogar ne pričakujem. Grdo pa bi varala možá, ko bi se mu udala, ne da bi ga ljubila z vsem svojim srcem.

Sodja. Kdo ti pravi, da on zahteva take romantiške ljubezni? Da si mu le pridna, poštena in zvesta žena! In taka bodeš! — Kogoj je res kakor vstvarjen záte, ti pa zánj. Kadar ućakam to, rad umrjem, ne, ne, potem še le bi rad živel, prost vseh skrbij.

Vida. Ali je to resna Vaša misel, ali me le izkušate?

Sodja. Kako čudno vprašuješ? Jaz ne mislim samo, jaz pričakujem in zahtevam od tebe, da si poslušna in se ravnaš po mojih ukazih.

Vida. Vse sem pripravljena storiti, oče, vse, le tega ne!

Sodja. Ne? Torej želiš nesreče moje in svoje? Povedal sem ti, v kakem razmerji stojim do Kogoja. Ako se ne izvrši, kar sem upal, zapustiti moram to hišo in najin delež bode uboštvo.

Vida. Vrniva se v Trst! O jaz znam delati in bodem delala in lahko toliko zaslužim, da ne bode te trpeli bède. Le stráni od tod in ne uživati sramotne miloščine!

Sodja. Ti da bodeš kruha služila z delom? Nepremišljeno govoričenje! *Vida*, mislil sem, da me ljubiš.

Vida. Dragi oče moj! Kakó morete dvojiti? Koga naj zahvalim za vse dobre, ko Vas? Vse rada storim, vse, da Vas osrečim, le tega ne zahtevajte, kar bi mi bilo hujše od smrti.

Sodja. O smrti govoriš? Mèni, to čutim, so šteti dnevi življenja; a ti bodeš živela in jaz bi ne mogel mirno umreti, ako bi te zapustil samo, tujko med tujci. — *Vida*, ne odvrčaj od sebe sreče, katera te čaka.

Vida. Moja sreča biva v tihem grobu.

Sodja. Ne umejem te. Ako bi ne védel, da v Trstu nikamor nisi zahajala brez mène, moral bi res misliti, da si za mojim hrbtom —

Vida. Oče!

Sodja. Ne sumničim te, ali védeš se tako čudno. —

Vida. Iznenádili ste me!

Sodja. A zdaj veš moje želje in se bodeš ravnala po njih.

Deseti prizor.

Kogoj (iz hiše). Prejšnja.

Kogoj. Tukaj sta? Povsod vaju že iščem. Kosilo čaka.

Sodja. Vida se ni mogla ločiti od krasnega pogleda na mórje in na goré, ki se tam vzdigujejo ob morski obáli. Pravi, da si ne more misliti milejšega kraja in da bi zmirom rada ostala tukaj.

Kogoj. Res, Vida — gospodična? Ne zamerite, vaju sem bil Vas nagovarjati po imenu, ko ste bili še majhni in zato se mi jezik še zdaj nehoté zapleta.

Sodja. Beži no, Andrej! Vida je bila in Vida ostane. Razžalil bi njo in mène, ako bi jo nagovarjal drugače. Kaj ne, Vida?

Vida. Gotovo.

Kogoj. Ugaja Vam pogled? Čakajte do večera, ko se solnce počasi pogrezne za gorami, kdor je to prvokrat videl, bil je očaran. — Vender bojim se, da se težko privadite našemu malomestnemu življenju.

Sodja. Zakaj? Saj tudi v Trstu nismo letali od veselice do veselice. In Vida si je dostikrat želela stráni na kmete in najrajši se je spominjala onih prijetnih dnij, katere smo preživeli tù pri tebi.

Kogoj. Res? To me veseli. To me srčno veseli. Mi smo préprosti ljudje. —

Sodja. Pa pošteni in to je prvo.

Kogoj. Ne vem, kakó vaju zabavati, ko bi tudi več utegnil. Le to vaju prosim, da imejta moj dom za svoj dom. Zapovejta, kar želita in največja radost mi bode, ako vidim zadovoljnega tebe, stari prijatelj (dá Sodji rokó) in Vido.

Sodja. Ne misli, da bode Vida tu lenobo pasla. Rekla je že, da rada pomaga tvoji materi gospodinjiti.

Kogoj (k Vidi). Vi, da bi se ukvarjali z delom? Ne, ne, mična Vaša roka temu ni vajena. Póslov imamo dovolj, da strežejo nam vsem. Tudi moja mati bi lahko mirno počivala, pa čemur se je privadila mlada, tudi zdaj ne opusti, da-si jo dostikrat prosim, naj počiva. Ona je še iz stare šole. —

Sodja. In ta šola je bila prava. Tudi Vida je vzgojena za gospodinjstvo in ne za salon. — (Tiho k Vidi.) Govôri vender.

Kogoj (k Vidi). Zamišljeni ste!

Vida. Oprostite! Vožnja me je utrudila.

Kogoj. Verjamem. Tudi jaz, kadar se vrnem s potovanja, čutim se spéhanega in utrujenega, da si želim miru. Danes počivajte! Jutri pa si naredite načrt, kakó bode te prebili čas, da Vam ne postane dolg.

Jednajsti prizor.

Marjeta (iz hiše). *Prejšnja.*

Marjeta. Prosim, k obedu! Gospá je že nejevoljna. —

Kogoj. Saj res! Poklicati bi vas bil moral, pa sem se še sam tukaj mudil. Torej idimo! (Obrne se s Sodjem proti hiši.)

Vida. (Potegne Marjeto na stran.) O Marjeta, nesrečna sem, grozno nesrečna!

Marjeta. Zakaj?

Vida. Oče mi sili Kogojja.

Marjeta. In ti?

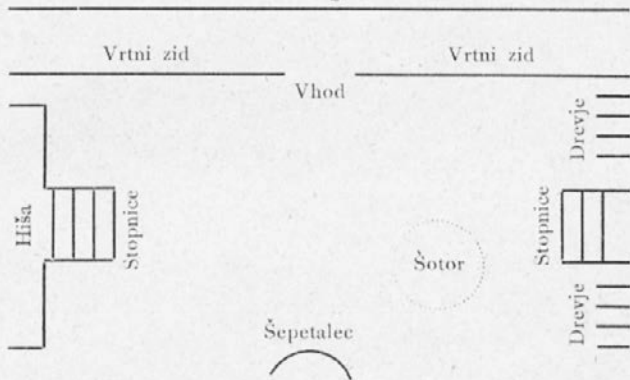
Vida. Rajši smrt! (Odide.)

(Konec prvega dejanja.)

Drugo dejanje.

Park za Kogojevo hišo.

Park z nizkimi griči z vilami.

Zračni prospekt ali nizki griči z vilami. Preko pozorišča zadi vrtni zid z vhodom v sredi. Na desni vrtna stran Kogojeve hiše, v katero vodijo stopnice; na levi tudi stopnice. Drevesne kulise. Vrtni šotor z mizo in stoli. Ko se zastor vzdigne, sedita v šotoru **Sodja** in **Vida**, poslednja s kakim ročnim delom.

Prvi prizor.

Sodja. Vida.

Sodja (bolehen). Kakó mi prija tukaj na vrtu!
— Lože diham in zdi se mi, kakor bi se kamen odvalil od mojih prsij. Le zime se bojim, zime. Že smo sredi jeseni in že se naznanja burja.

Vida. Ali se bolje počutite?

Sodja. Še dovolj dobro. Ako bi bil v Trstu ostal, nemara bi že ležal pod grudo. Hvala Bogú, da sem našel zavetišče, kamor sem se rešil. In ti, ali si se že privadila? Vidi se mi, da si nekako tožna.

Vida. Bala sem se za Vas, toda — zdaj sem mirnejša.

Sodja. Le brez skrbi! Jaz se čutim čimdalje krepkejšega. V teh treh mesecih, kar smo tukaj, popravil sem se čudovito. Kogoj pa nama tudi streže z več nego bratovsko udanostjo. Ali je že govoril s teboj?

Vida. Kaj, oče?

Sodja. Kaj? Ne delaj se nevedno. — Kaj? Mari ne vidim, da le ná te obrača pogled svoj?

Vida. Tega nisem opazila.

Sodja. Ne pači se! Dobro si opazila, dobro. Da ti povem! Govorila sva te dni in ko sem spoznal, da si ni prav upal na dan z besedo, izpodbujal sem ga, dokler ni skoraj bojazljivo vprašal, če bi ga ti marala.

Vida. In Vi, oče, ste mu rekli —?

Sodja. Da ti bode v čast njegova ponudba.

Vida. Ne morem, ne morem!

Sodja (vstane). Kaj čujem? Takšnega moža, ki ga nima vrstnika v vsi deželi, tega bi ti odbijala? — Ali se ti blôdi?

Vida. Nesrečna bi bila jaz in tudi on.

Sodja. Zakaj?

Vida. Ker bi mu bila pridružena le po sili in ne po ljubezni.

Sodja. Že spet tista stara pesem! Nikar me ne ujézi! Saj vidiš, da že hiram, Bog vé, ali še ućakam pomládi. In izpolniti mi nećeš jedine moje želje, želje poslednje! Bridko sem se varal. Tvoja trma me bode pred časom spravila v grob.

Vida (na kolenih). Oče, oče, nikar me ne silite! Jaz ne morem, ne smem!

Sodja. Stráni od mène, nehvaležnica! Ti bodeš kriva moje rane smrti! (Odhaja v hišo.)

Vida. O moj Bog!

Drugi prizor.

Marjeta (iz hiše). Prejšnja.

Marjeta. Kaj se je zgodilo? Vida, Vida! (Hiti k nji in jo vzdigne.)

Vida. Reši me! Reši!

Marjeta. Kaj ti je? Kaj?

Vida. Oče zahteva da se udam.

Marjeta. Kogoju? Tako daleč je toraj že stvar? Dozdevalo se mi je, da pride do tega. In to te je tako preplašilo?

Vida. Jaz da bi se izneverila Albertu? Nikdar! Prisegla sem mu zvestobo do smrti in on mēni.

Marjeta. Vse lepó! Ali čudno vender, da že dva mesca ni glasú od njega. Iz početka vsaki teden po dvoje pisem, a potem nobenega več.

Vida. Ne muči me še ti! Kaj ni pisal, da se iz Pariza odpelje v London? Prav lahko tudi mogoče, da je pisal, toda pismo se je izgubilo. — Ali pa — ne, ne, tega ne morem misliti — ko bi se mu bila pripetila kaka nesreča! Oh, in mēne ni blizu!

Marjeta. Ne boj se! Da se je ponesrečil, brali bi bili to že davno v časnikih.

Vida. Torej še živi in vrnil se bode, — vrnil k mēni!

Marjeta. Ne zanašaj se preveč! Bodi pametna in ne odganjaj, kar se ti ponuja gotovega.

Vida. Jaz, da bi bila nezvesta? — In ti mi to svetuješ?

Marjeta. Tebi v prid!

Vida. V pogubo mēni in Albertu.

Marjeta. Kar oče želi, tega ne smeš odreči.

Vida. Oče se ne bode protivil, kadar pride Alberto.

Marjeta. Kaže se, da ga pričakuješ zaman.

Vida. In akoprav bi me on pozabil, jaz mu ohranim zvestobo.

Marjeta. Očeta pa žališ. Pojdi zdaj in ga izkušaj pomiriti! Saj veš, kako silno mu škoduje vsaka razburjenost.

Vida. Kako naj ga pomirim, ker mu ne morem izpolniti volje?

Marjeta. Reci, da si bodeš stvar še premislila. Pojdi zdaj, pojdi!

Vida. In ti z menoj! Nikar me še ti ne zapusti!

Marjeta. Ubogo dete! Srčnost, srčnost! (Od-
vêde Vido za roko v hišo.)

Vida. Moje srce je žalostno in potrto! (V
hišo).

Tretji prizor.

Grofica Gadolla in Volpino (vstopita pri vrtnih vratih).

Grofica. V tej hiši, pravite, biva tisto deklé?

Volpino. Pri nekem trgovci, kateri redi očeta in njo. Oče je prej služil v Trstu in nemara ste ga, grofica milostiva, poznali. Zove se Sodja in je bil svetovalec pri sodišču.

Grofica. Ne spominjam se ga. A kje sta se seznanila z Albertom?

Volpino. Najbrž na kaki veselici.

Grofica. Naročila sem Vam, da ga vselej spremljate na izprehodih, ali vsaj opazujete, kam zahaja.

Volpino. Storil sem po Vaših ukazih, kadar me niso zadrževala druga opravila. Zanašal sem se na mladega gospoda, kateri ni imel doslej nobene tajnosti pred menoj, da ne bode skrivaj pričel kake — spletke.

Grofica. Grajati bi Vas morala, Volpino, da ste zanemarjali svojih dolžnosti. Na srečo ste o pravem času zasledili nepremišljeno dopisovanje njegovo in je zaprécili.

Volpino. Verjemite mi, grofica milostiva, da sem bil sam ves osúpel, ko sem v roke dobil ta pisma. Ne da bi se bal za mladega gospoda, da bi on, potomec slavne rodbine grofov Gadolla,

mogel resnično misliti na zvezo z osebo stanú najnižjega!

Grofica. Tako brezumna menda vendar ni ta ženska, da bi si mogla domišljevatí zakonsko zvezo z grofom Gadollo?

Volpino. Vi ne poznate sedanjega ženstva. In niste li že sami, milostiva grofica, slišali o takih nepristojnih ženitvah?

Grofica. Moj Alberto, da bi se takó spozabil, on, kateremu sem namenila krasno, bogato grofico?

Volpino. Vem, vem! Zato pa se mora zapréciti vsaka njegova pismena izjava, katera bi ga mogla pozneje v zadrego spraviti pred njega visokorodno nevesto.

Grofica. Prav, prav! Zahvaljujem Vas za Vašo skrbnost. Torej v Parizu ste zapazili?

Volpino. Čudno se mi je zdelo, da so mu dohajala ravno iz tega mesteca pisma, o katerih je dejal, da so od nekega sošolca. Nekega dné, ko gospoda grofa ni bilo doma, sprejel sem jaz pisma in med njimi spet jedno z znanim pečatom. Ker ste, grofica milostiva, mi ukazali, da nadzorujem njegovo dopisovanje, osmelil sem se odpreti pismo. Videl sem, da je od hčere tega Sodje. Gospod grof je pa pošiljal odgovore pod nekim dogovorjenim naslovom. Skrbel sem potem, da

odgovori niso našli pota do pošte, došlih dopisov pa mu nisem oddal.

Grofica. In Alberto? Ali ni zapazil?

Volpino. Čim dalje z večim nemirom je pričakoval vselej pošte, hlastno je sezal po pismih in ko ni našel, česar je iskal, nejevoljno jih je metal na mizo.

Grofica. Tudi moja pisma?

Volpino. Ne zamerite mu, grofica milostiva; prizanesite njegovi razburjenosti. Ko več tednov ni dobil pisma, ponehal je pošiljati odgovore in končno so tudi pisma od dekleta izostala.

Grofica. Roman je toraj pri kraji.

Volpino. Pa se lahko vsaki čas spet začne. Zato sem gospoda grofa zapustil v Parizu pod varstvom starega prijatelja slavne Vaše rodbine in hitel domov, da Vam, grofica milostiva, poročam, kaj se je pletlo.

Grofica. Dobro, dobro! Mislim pa, da je Alberto že pozabil na to otročarijo in da se menda ne bode treba še ukvarjati s tem dekletom.

Volpino. Ne bi se preveč zanašal. Saj veste, da je mladi gospod grof — skrivši iz Trsta potegnjen za-njo, in kdo vé, ako se mu spet ne vname taka želja. Zato sem nasvetoval, da se dekletu pové mnenje naše in da se mu vrnejo pisma, iz česar naj razsoja, da Alberto več ne mara za-njo.

Grofica. Ni mi sicer prijetno, nagovarjati jo, ali rada bi jo videla, da spoznam ukus svojega Alberta. Kakó se zóve?

Volpino. Vida, grofica milostiva!

Grofica. Idite in izvabite jo na vrt!

Volpino (se klanja in odide v hišo).

Grofica (sama). Le čakaj, ptičica zvita! Ustrezalo bi ti, da bi sédla v mehko gnjezdo, da bi se dičila z grofovsko krono. Slišala bodeš, da ti bode zvenelo v ušesih. (Sede na stol.) Takšna predrznost! (Pahljá se s pahljačo).

Četrty prizor.

Grofica. Vida (vstopi, za njo) *Volpino.* (Pozneje) *Marjeta.*

Vida (k Volpinu). Česa želite od mène?

Volpino. Jaz ničesar; jaz sem le služabnik grofice Gadolle. —

Vida (osupla). Grofice Gadolle? —

Volpino. Katera tu sedi in hoče govoriti z Vami.

Vida. Grofica —?

Volpino (k grofici). Grofica milostiva po Vašem ukazu naznanil sem gospodični. —

Grofica (meri Vido skozi binokle). Vi ste torej —

Vida. Vida, hči svetovalca Sodje.

Grofica. Tisto dekle, katero nadleguje mojega sina s svojim prisiljenim dopisovanjem.

Vida. Gospa grofica?!

Grofica. Kakor vidim, zelo mlada ste še in neizkušena. Zato Vam ne zamerim te budalosti. Vi le sebi škodujete in dobremu imenu svojemu, ako hočete po vsi sili biti ljubica mojega sina.

Vida. Ljubica Vašega sina? Gospa grofica! — Jaz — ljubica?

Grofica (vstane). Glejte no, kaj si domišljuje? Morebiti bi to bilo nečastno za Vas?

Vida. Meni takšna beseda?

Grofica. Ali ni sramotno za dekleta, da dopisuje mlademu gospodu?

Vida. Ženinu svojemu, gospa grofica!

Grofica. Ženinu? Kakšna smešnost!

Vida. Alberto mi je prisegel večno zvestobo in ko se vrne, govoril bode z očetom mojim.

Grofica. In matere se nič ne vpraša? Sevéda, mi spadamo pod staro, nepotrebno šaro.

Vida. Gospa grofica —!

Marjeta (vstopi).

Grofica. Molčite! Drznost Vaša preseza vse meje. Ako hočete biti po sili njega ljubica, ne branim Vam. Otresel se Vas bode o pravem času.

Vida. Bog! Da moram poslušati takšno sramočenje! Gospa grofica, ako mislite, da bi se

jaz ponižala. — Je li mogoče, da se takó sodi o meni? Ne, ne! Jaz —

Marjeta (stopi naprej). Umiri se, Vida! Čemu poslušáš to žensko?

Grofica (k Volpinu). Povejte tej osebi, kdo sem!

Volpino (k Marjeti). Ali veste, s kom imate čast govoriti? Milostiva gospa grofica Gadolla —!

Marjeta. Slišala sem, slišala.

Volpino. In Vi, kdo ste, da se drznete vtikati se —

Marjeta. Jaz sem služabnica gospoda svetovalca Sodje in bila dojnica gospodične Vide. In ker hočete žaliti mojo Vido, za to sem se drznila in se bodem še drznila vtikati se v razgovor.

Grofica. Volpino, Vi veste, kakó mi je presedala vsa stvar. Izvršite, kar sem Vam naročila, potem pridite za menoj! (Odide ponosno, ne da bi se ozrla na Vido; Volpino jo spremlja do vrat, potem se vrne.)

Marjeta (pristopi k Vidi).

Vida. Ali si slišala?

Marjeta. Slišala. Čemu poslušáš te ljudi? Idivi v hišo! Vsaka beseda odveč. Idivi!

Volpino. Prosim, potrpite še malo, gospodična! Tu Vam izročam Vaša pisma, katera ste pošiljali mojemu gospodu.

Vida. Moja pisma? Alberto mi jih vrača? Ne, to ni mogoče! To je laž!

Volpino. Gola resnica! Moj gospod Vas zahvaljuje za sočutje in prosi, da tudi nje mu vrnete njega pisma.

Vida (k Marjeti). Ali si čula? Po glavi se mi vrti! Alberto, moj Alberto, da bi me izdal? Vi me varate, dà, dà, varate me! Samo izkušati me hočete! O poznam Vas! Vi ste zviti, kakor kača! Moj Alberto pa je iskren in me ljubi, kakor jaz njega, nezmerno, neskončno.

Volpino. Jaz jedino izvršujem, kar mi je naročil. Od Vas pa pričakujem, da se ne branite, ter mi izročite njega pisma. Evo Vaših! (Da ji zavitek pisem).

Vida (jih vzame). Ti poglej, Marjeta, jaz ne morem. Ako so res, potem —

Marjeta. Potem vrnemo grdemu izdajalcu tudi njegova. (Odpre zavitek). Le daj mu jih nazaj in vesela bodi, da si se ga iznebila.

Vida. Torej resnica! Ná-te (seže v nedrije po pisma in jih vroči Volpinu) kar mi je pisal! Povejte mu, da ga —

Marjeta. Da ga zaničujemo.

Vida (k Marjeti). Prosim te —!

Marjeta. Tiho! In Vi gospod, tam so vrata. Z Bogom!

Volpino. Klanjam se Vam! Nerad sem Vas žalostil, toda izpolnil sem le svojo dolžnost. (Odide).

Peti prizor.

Marjeta. Vida.

Vida. Pozabljena! Njega sladke besede, njega sveta prisega — vse licemerstvo, laž! In jaz sem mu verjela in še zdaj — oh, ti si se zmotila. Tega ni storil Alberto. On ne bode zapustil Vide svoje, pehnavši jo v brezno obupnosti!

Marjeta. Ne bodi otročja!

Vida. Ti tedaj verjameš?

Marjeta. Ali naj zanikavam, kar v rokah držim in vidim? Le poglej! Ne poznaš li pisave svoje in tu na zavitku dva golobca? Pač si ti nedolžna golobica, katero je hotel požreti plemeniti ta jastreb. — Boga zahvali, da te je rešil o pravem hipu. —

Vida. Kakó sem bila srečna, kakó se mi je kazal ves svet v zlatih žarkih, ko sem pisala ta pisma! In danes! — Tri kratke mesece, da mi je prisegal večno zvestobo; tri mesece in pozabil me je.

Marjeta. In zdaj drugo vara z lažnjivim svojim jezikom.

Vida. Drugo?

Marjeta. Ter se smeje tvoji lahkovernosti.

Vida. Oh, mogoče, vse mogoče!

Marjeta. Prav gotovo! Zato tudi ti njemu pokaži, da ti ni prav nič mari zanj.

Vida. Kaj meniš?

Marjeta. Kogoj te snubi; on je mož, s katerim bodeš gotovo srečna.

Vida. Ne dalje, ne dalje — saj veš —

Marjeta. To je bilo prej, ali zdaj si prosta.

Vida. Prosta?

Marjeta. Ti vender več ne misliš na nezvestnika?

Vida. Pozabila ga bodem in če mi otrpne srce. Pa ljubiti družega, nikdar!

Marjeta. Ali hočeš ostati osramočena, ki imaš priliko maščevati se? In ne samo to. Osrečila bodeš svojega očeta, katerega si hudo žalila. Ko bi še živela tvoja mati, blagoslovila bi te, da spoštuješ voljo svojega očeta.

Vida. O nepozabna mi mati! Dragi oče moj! Jaz vaju žaliti? Bila sem zaslepljena. Prav praviš! Če morem očetu napraviti veselje, rada se žrtvujem.

Marjeta. Ne govôri o žrtvi! Srečna bodeš tudi ti, ker te bodo vsi radi imeli.

Vida. Vsi? In stara gospa, ki me še nikoli ni prijazno pogledala.

Marjeta. Kaj ona? Udala se bode sinu na ljubo.

Vida. Da bi jaz prepir zanesla v družino, da bi ločila sina od matere! Rajši pojdem jaz.

Marjeta. Kam?

Vida. V samostan.

Marjeta. In očeta, bolehnega, zapustiš samega?

Vida. Jaz ne morem drugače.

Marjeta. Ravno prihaja. Povej mu v lice, kar nameravaš in — žali ga do smrti.

Šesti prizor.

Sodja (pride na palico oprt iz hiše.) *Vida. Marjeta.*

Sodja (k Marjeti). Postavi mi stol, tu sem! (Marjeta prinese stol, na katerega Sodja séde). Truden sem, oj tako truden!

Vida. Ali naj pošljem po zdravnika, oče?

Sodja. Čemu? Kar zdravnik vzboljša, pokvariš ti.

Vida. Jaz, oče?

Sodja. Ti, ti, s svojo trmo. Pojdi, pojdi, da te ne vidim.

Marjeta. Milostivi gospod —?

Sodja. Molči, molči in ne dajaj ji potuhe.

Marjeta. Ne zamerite gospod, jaz sem le hotela povedati, da si je Vida premislila (k Vidi). Govôri vender, dete, govôri!

Vida. Ne morem.

Marjeta. Vida je spoznala, da ji hočete dobro.

Sodja. Res? To še le zdaj uvideva? Velika čast záme, kateri sem toliko in rad žrtvoval, samó, da se je ona dobro imela.

Vida. Vedno Vam bodem hvaležna.

Sodja. Z besedami.

Marjeta. Tudi z dejanjem, gospod milostivi! Ustregla bode Vaši želji.

Sodja. Kateri?

Marjeta. Ako je gospoda Kogoja res volja, Vida se ne brani.

Sodja (vstaae). Vida, povej sama, ali res hočeš?

Vida. Hočem.

Sodja. Hvala ti! Zdaj gledam mirno v bodočnost. Toda, čuj Vida, strahovati te nečem. Kakor me veseli, srčno veseli tvoj sklep, ako je prisiljen, ne odobrujem ga. Jaz nečem, da bi še po moji smrti preklinjevala uro, ko si se zavezala na vse žive dnij. Povej mi odkrito, ali si se odločila prostovoljno?

Vida. Prostovoljno, oče!

Sodja. Dobro, zdaj ti verjamem in zdaj, Marjeta, povabi gospoda Kogoja, da se potruzi k meni.

Vida. Precej zdaj?

Sodja. Zakaj ne? Čemu odlašati? Kar je sklenjeno, naj se izvrši. Pošteni moj prijatelj že

itak težko čaka odgovora. (Dá Marjeti znamenje z roko, naj odide.)

Marjeta (odide v hišo).

Vida (hoče za Marjeto). Govôrite Vi, oče, ž njim. Jaz nisem pripravljena.

Sodja. Ostani Vida! Iz tvojih ust mora slišati, kar ga bode osrečilo bolj, kakor bogastvo.

Vida. Bodisi! Potem mi pa dovolite, da sáma govorim ž njim.

Sodja. Prav rad! Tretja osoba je res odveč, kadar se pomenkujeta zaročenca. Bog ti bode platil, Vida, da takó spoštuješ želje očeta svojega. (Poljubi jo na čelo in odide v hišo.)

Sedmi prizor.

Vida (sáma).

Vida. Kaj sem storila? Ali se nisem pre-naglila? Ako bi bila prevarjena! Ne, ne! Resnica, strašna resnica! Pozabil me je, zavrgel! In jaz? Ali naj tudi jaz váram možá, kateri išče in zasluži prave, srčne ljubezni, a jaz mu ne morem družega nuditi, kakor da ga spoštujem? Naj mu hlinim čustva, katerih ne pojnim v svojem srci? Bog váruj, odkriti mu hočem, jasno povedati, da sem bila zaročena, vsaj pred Bogom, če ne pred svetom

z drugim možem, za katerega je plamenelo moje srcé. Potem naj sodi, ali bode našel zaželeno srečo v taki zvezi!

Osmi prizor.

Kogoj (iz hiše). **Vida**.

Kogoj. Gospod svetovalec mi je povedal, da Vas najdem na vrti in da želite z menoj govoriti — ne tako, da jaz lahko z Vami govorim.

Vida. Pričakovala sem Vas.

Kogoj. Res? Mene ste pričakovali? To me zelo veseli, Vida. — Vedno sem se bal, da Vas nadlegujem, ako se Vam pridružim. Videl sem, da ste najrajše sama tu na vrti in nisem si upal motiti Vas. A zdaj, ko ste me sami pričakovali, prosim Vas, povejte mi, ako Vam kaj ni po volji, morebiti postrežba ali kaj družega?

Vida. Oče in jaz Vas nikoli dovolj ne moreva zahvaliti na ljubeznjivem vsprejemu v Vaši hiši.

Kogoj. Da ste le zadovoljni! Naši posli so časih neu kretni —

Vida. Le prepokorno strežejo tujki, katera nima pravice zapovedovati.

Kogoj. Kaj pravite? Vi me žalite s takšno besedo, Vida! Vi tujka? Ali sem jaz bil tujec,

kadar sem Vas obiskal v Trstu? Ali nisem bil pri Vas, kakor doma? Le žal, da nikoli ne izrazite nikake posebne želje! Kakó rad bi Vam ustrégel!

Vida. Uverjena sem. Ko ste prišli, rekli ste, da hočete z menoj govoriti.

Kogoj. Jaz, Vida! — Jaz sem mislil — (umolkne)

Vida. Moj oče mi je povedal, da želite mene za ženo.

Kogoj. Povedal je resnico. In Vida, kaj odgovarjate? Razžaljeni ste, da se drznem jaz, preprosti človek, vspneti se do Vas? Ne obsojajte me! Jaz se ne znam sladkoustiti, ne vem, kako bi razložil, kar mi giblje prsi, kadar ugledam mili Vaš obraz.

Vida. Dragi prijatelj, jaz ne poznam moža, katerega bi takó visoko čislala, kakor Vas.

Kogoj. Kakor mene, Vida? Je-li mogoče?

Vida. Kakor Vas? Zato ne sme biti med nama nobene tajnosti. Poslušajte! Jaz sem bila že zaročena.

Kogoj. Vi? Nikdar mi ni pravil Vaš oče —

Vida. Ker tudi sam ni vedel.

Kogoj. Kako to?

Vida. Čujte! Lani sem se večkrat izprehajala z Marjeto, kadar oče zaradi bolehnosti ni mogel iz hiše, po vrti. Srečaval naju je mlad gospod —

Kogoj. Mlad gospod —

Vida. Nekega večera je svirala vojaška godba. Z Marjeto bi bili radi sedli, toda vsi stoli so bili zasedeni. Mladi gospod, opazivši najino željo, priskrbel nama je stole in ko ga zahvalimo za izkazano prijaznost, predstavi se nama za Alberta grofa Gadolla.

Kogoj. Alberto grof Gadolla! Ime sem že slišal.

Vida. Odslej naju je večkrat spremljal do doma in naposled mi je odkril svojo ljubezen, trdeč, da brez mene ne more živeti.

Kogoj. Kakor to že znajo govoriti mladi gospodje. In Vi?

Vida. Govoril je tako lepo, vedel se tako laskavo, in kaj bi tajila? Srce se mi je treslo od neznanе radosti, ko mi je v ognjenih besedah zatrjeval svojo ljubezen in — ljubila sem ga tudi jaz.

Kogoj. Tudi Vi? In Vaš oče?

Vida. Ni vedel ničesar.

Kogoj. Tedaj ste ga za njegovim hrbtom —

Vida. Res, za njegovim hrbtom. Alberto je vedno obetal, da bode govoril z mojim očetom. Vendar mora še prej pridobiti svojo mater, da se ne ustavi najini zvezi. Ko sva se z očetom preselila k Vam, pripeljal se je Alberto za mano —

Kogoj. Kdaj?

Vida. Prvi dan, ko smo došli. Zatrjeval mi je iz nova svojo zvestobo in ker je šel na daljše

potovanje, da si ogleda tuji svet, dogovorila sva, da si dopisujeteva.

Kogoj. In Vi mu še zdaj dopisujete?

Vida. Že več mesecev ne, ker na svoja pisma nisem dobila odgovora. Danes pa me je pozvala na vrt neka tuja dama. Bila je grofica Gadolla, Albertova mati.

Kogoj. In Vas snubila za sina?

Vida. Izročila mi je pisma, katere sem jaz bila poslala Albertu in zahtevala njegova, ker ima za sina izbrano že drugo nevesto.

Kogoj. Vi ste jih dali, ter ji povedali, da Vam pač ni mari za takega veteranjaka, naj je tudi grofovske krvi?

Vida. Dala sem jih.

Kogoj. In zdaj, Vida, ste prosti.

Vida. Prosta? Res. Odvezana od svoje obljube. A kar sem jedenkrat čutila v srci, ostane neizbrisno. Svojo roko Vam podajam, ako želite še zdaj, toda ne zahtevajte od mene one ljubezni, ki se poraja v srci le jedenkrat. Če ste zadovoljni z ženo, katera Vas bode čislala in Vam hoče biti zvesta družica v življenji, evo moje roke! (Poda mu roko.)

Kogoj. In jaz jo primem in je ne izpustim več. Hvala Vam, Vida, da ste mi izkazali toliko zaupanja. Pozabite, kar se je zgodilo, mi vsi se

bodemo potrudili, da Vam vračamo mir in srečo. Moja duša je bila potrta, ko sem Vas videl tožno in ko sem moral misliti da ste nesrečni zato, ker ste v moji hiši. Temna mi je bila sedanost, temna bodočnost! — Danes pa so se razpršile megle in napočil mi je jasni dan. O da bi ostal vedno takó jasen! Vida, jaz nikdar nisem poznal čuta ljubezni, ali za Vas, da bi Vas osrečil, rad dam vse, tudi svoje življenje.

Vida. Prijatelj blagi, Vi ne veste, kako težko mi je pri srci, da Vam ne morem vračati čuvstev, katera Vi gojite do mene.

Deveti prizor.

Sodja. Kogoj. Vida.

Sodja. Ali sta se dogovorila, in je vse v redu?

Kogoj. Vse. Vida me je storila najsrečnejšega človeka na svetu.

Sodja. In tudi mene. Izpolnila si mi najgorkejšo željo. Hvala ti, Vida!

Vida. Da ste le Vi zadovoljeni, oče!

Sodja. Bog tebe, Bog vaju blagoslovi! (Objame Vido.)

(Konec drugega dejanja.)

Tretje dejanje.

Osrednja soba v hiši Kogojevi. Na desni dvoje vrat, jedna v otroško sobo, druga v Vidino spalnico, na levi vrata v materine sobe, zraven okno, pred oknom pisalna miza. Soba solidno, a ne prerazkošno opravljena.

Prvi prizor.

Kogoj (na pot pripravljen). *Urša*.

Kogoj. Ko bi se do noči ne vrnil, kar je lahko mogoče, pazite, da se hiša zapré in se ne pripeti kaka nerednost.

Urša. Jaz naj pazim? Sem li jaz gospodinja? Povej to svoji kraljičini!

Kogoj. Ne bodite čudni! Saj veste, da bi Vam Vida rada pomagala pri gospodinjstvu, ali pa Vi to dopuščate?

Urša. No zdaj še jaz branim; ta je lepa! Ali se morem kdaj zmeniti ž njo? Dokler je še živel oče,

bila je le okolo njega in ni imela druge skrbi, kakor njega. Ti pa si bil peto koló.

Kogoj. Kdo bi zameril, da je takó lepó ravnala z bolehnim očetom?

Urša. Po očetovi smrti pa, in to je že delj kakor pol leta, skoraj ni spraviti besede iz nje. Zmirom še nosi črno obleko.

Kogoj. Ona je pač bolj tihe zamišljene nravi.

Urša. Potuhnjenka je, Bog vé, kaj ji roji po glavi, Andrej, zapómni si! Takrat, ko so ti ljudje prestopili naš prag, svarila sem te, da prihaja ž njimi v hišo nepokoj, nesreča. Pokoja nismo imeli od onega časa, nesreča, čutim, pláva nad nami.

Kogoj. Motite se! Jaz se čutim prav srečnega in nimam nobenega povoda, da bi se pritoževal, posebno odkar mi sinko leži v zibéli. In Vam je Vida tudi udana.

Urša. Meni udana? Žive me ne more videti.

Kogoj. Kdaj je to dokazala?

Urša. Vsak dan. Ali se nista zaročila brez mojega védenja. Ali me je pozneje kdaj vprašala za kakšen svet?

Kogoj. Ker si ni upala.

Urša. In zdaj, za otroka najela je dojnico, le ž njo občuje in če otroka napade kaka bolehnost, obe ga pačita, in ga bodeta še pokvarili. Stara mati še blizu ne smé.

Kogoj. Krivico delate Vidi, Bog vé, dà, veliko krivico!

Urša. Zaslepljen si, da ne vidiš, kar spoznava ves svet.

Kogoj. Tega jaz ne pretrpim. Precej zdaj pokličem Vido in spraviti se morata Vi in Vida. Prej ne mirujem.

Urša. Le ti sam govori ž njo. Jaz ne maram gledati nje oholega obraza.

Kogoj. Ostanite vender! (Odpre stranske vrata in kliče.) Vida!

Urša. Ko se zgovorita, pa me pokliči. Ona, da bi se ponižala do mene, rajši mi pokaže vrata. (Odide.)

Drugi prizor.

Vida (v črni obleki). *Kogoj.*

Vida. Poklical si me, česa želiš?

Kogoj. Povedal sem ti že, da moram odpotovati in da se morebiti vrnem še le jutri.

Vida. Še le jutri? Ali mi kaj naročiš?

Kogoj. Ničesa posebnega. Mati že vse ve.

Vida. Mati? Dobro. Potem meni ni treba.

Kogoj. Prošnjo imam do tebe.

Vida. In katero?

Kogoj. Mater poznaš. Dobra žena je in vredna, da jo spoštujemo. Zato me v srce boli, ko vidim, da se ne moreta razumeti med seboj.

Vida. Jaz ji nisem storila ničesar žalega.

Kogoj. Priznavam. Pa stari ljudje so že taki. Sumničijo vsakega človeka, da jih zanemarja. Zato bi ti bil prav hvaležen, ako bi ti —

Vida. Kaj naj storim?

Kogoj. Da ž njo izpregovoriš prijazno besedo.

Vida. Sem li kdaj bila neuljudna?

Kogoj. Ne da bi zapazil. Vender druga je uljudnost izhajajoča iz navade, druga izvirajoča iz srca. Mati se pritožuje, da jo preziraš, česar po mnenji svojemu ni zaslužila, ni pričakovala.

Vida. Kako naj skazujem udanost svojo?

Kogoj. Rekel sem že, s prijazno besedo. Mati pač misli, da bi ti morala biti hvaležna —

Vida. Tako? Hvaležna? Za velikodušnost, da ste me vsprejeli v hišo? Za srečo, da sem se smela s teboj poročiti? Jaz uboga deklica brez premoženja z imovitim trgovcem — Hvaležna? — Ali sem se jaz usiljevala?

Kogoj. Vida, Vida, kam bredeš?

Vida. Oh, že davno sem čutita, da sem vsiljenka v hiši; da me le trpite, ker se me ne morete iznebiti. Pojdem, pojdem in potem vam nikdo več ne kali mirú.

Kogoj. Vida, žena, jaz te ne poznam. Kdaj sem te užalil? Ali ti nisem vselej rad izpolnil vsake želje? Le žal, da mi tako redko katero poveš. Rad bi te videl veselo, zgovorno, ali vedno si tožna, tiha; to me žáli, boli.

Vida. Vesela naj bodem, ko sem izgubila najboljšega očeta? Kakor ti svojo mater, ljubila sem jaz njega.

Kogoj. To je lepo in ne oponašam ti. Pa zdaj bi že lahko odložila žalno obleko in šla z menoj razvedrit sebe in mene po storjenem delu.

Vida. Ne sili me! Spomin je še preživ, da bi pozabila in mislila na zabave. In ne vem, kaj bi rekla tvoja gospa mati.

Kogoj. Krivo jo sodiš, kakor ona tebe. Še danes se morata dogovoriti, da bode konec temu neznosnemu življenju. Mater pokličem. Ti, Vida, ker si mlajša, ti bodeš —

Vida. Padla na kolena —

Kogoj. Kaj spet počenjaš?

Vida. Tudi jaz ne strpim dalje! Odloči se, ali mati ali jaz? Obe ne moreva biti pod jedno streho.

Kogoj. In če jaz rečem, obe?

Vida. Potem je meni odkazana pot! (Hoče oditi.)

Kogoj. Vida, pamet, pamet! Počakaj matere! Sami se bodeta najlože sporazumeli in ko se vrnem,

najdem vaju združeni in jaz bodem najsrečnejši človek pod solncem. Z Bogom, ljubica, z Bogom! (Stisne ji roko, katero mu ona hoče odtegniti in odide.)

Tretji prizor.

Vida (potem) Urša.

Vida. Dobro, pa jo počakam. Naj ne misli, da se je bojim. Da bi jaz bila poslednja v hiši, rajši jo še danes zapustim.

Urša (vstopi). Andrej mi je povedal, da me pričakuješ. Do moje sobe je sicer ravno tako daleč, kakor od nje sem; toda ti si gospa in jaz moram ubogati.

Vida. Vi se z menoj šalite, gospa, ubogati moram le jaz. Moj mož mi je ukazal —

Urša. Andrej da je tebi ukazal? Kaj neki?

Vida. Da se z Vami sporazumem. — Meni sicer ni znano, da bi bilo med nama kako navskrižje —

Urša. Meni tudi ne.

Vida. Potem sem izpolnila željo svojega moža, da izpregovorim z Vami prijazno besedo. Ali nisem?

Urša. Prav prijazna. Povedala mu bodem, da mi nisi pokazala vrât!

Vida. Kakó menite?

Urša. Da sem imela neizrečeno čast, govoriti s teboj, za kar sem hvaležna — bolj od drugih, kateri ne poznajo — hvaležnosti.

Vida. Nehvaležnost mi očitata? O to pesem že poznam. Vsi Vaši pogledi so mi kazali, da me črtite. Menj sem Vam bila od najnižjega služabnika v hiši. Ponižavali, sramotili ste me, kjer ste mogli, kakor da bi bila prišla pritepenka v Vašo hišo, kakor da bi se jaz bila vsiljevala Vašemu sinu in ne on meni.

Urša. On tebi? Moj Andrej, ki bi lahko bil dobil najbogatejšo nevesto v deželi, pa je tebe vzal, ki nisi imela toliko, da bi si kupila obleko za poroko? Še dolgove za tvojim očetom je moral plačati naš Andrej in zdaj se tu napihuješ in hočeš gospodovati. Jaz ti ne bodem delala napotja in pojdem, pojdem še danes.

Vida. Dovolj, dovolj! Kar sem dolgo čutila, bridko čutila, slišala sem danes, gospa, iz Vaših ust in za to sem Vam, kar Vam dozdam nisem bila, zdaj hvaležna. Ni Vam treba umikati se iz hiše. Gospodujte in zapovedujte tu še dalje, le ne z menoj.

Urša. Že preveč mi je tega govoričenja. Stóri kar hočeš! (Odide.)

Vida. Storila bodem, kar moram. Nesrečni dan, ko sem prestopila prag te hiše. Proč odtod, proč, kamorkoli.

Četrty prizor.

Alberto (odpre na lahko vrata in vstopi). *Vida.*

Alberto. Ali ni tam —? (Hiti k Vidi in jo hoče objeti) — *Vida!*

Vida. Alberto? ti?

Alberto. Kaj ti je? V solzah? Mislil sem si, da si nesrečna.

Vida. Nesrečna? In ti, ki si me storil nesrečno, ti se drzneš?

Alberto. Jaz? Ne umejem te.

Vida. Prišel si, da me zasmehuješ.

Alberto. Tvoje besede so mi uganka.

Vida. Zvestobo, večno zvestobo si mi prisegel, a ni še minil jeden mesec dnij in že sem bila pozabljena, izdana.

Alberto. Ti mi očitaš, da sem te izdal? Ti, ki mi še odgovarjati nisi več hotela na moja pisma, ki si se udala drugemu možu —

Vida. Ker si mi vrnil pisma in zahteval svoja nazaj.

Alberto. Jaz? Kdaj?

Vida. Kako se delaš nevednega! Poslal si svojo mater in še nekega črno oblečenega gospoda —

Alberto. Gotovo Volpino. In ta dva —

Vida. Izročila sta mi moja pisma, katera sem ti bila pisala in jaz sem vrnila tvoja.

Alberto. Zdaj mi je vse jasno. Volpino, naš oskrbnik, le-ta me je izdal! Prevarjena sva bila oba.

Vida. Prevarjena? Ti nisi vedel —?

Alberto. Kakor ti ne. Mislil sem, da si me pozabila.

Vida. O Bog! In jaz sem verjela! Prelomila sem zvestobo! Zaničuj me! Reci, da sem nevredna —

Alberto. Vida, pomiri se!

Vida. Mirna naj bodem! Ali ne veš —?

Alberto. Vem da si se omožila in ti ne zamerim.

Vida. A jaz si ne bodem odpustila nikoli, da sem te izdala!

Alberto. Usoda, moja draga, usoda!

Vida. Ne usoda, hudobni ljudje! Torej ti je znano, Alberto, kako sem zabredla, in vendar si prišel?

Alberto. Ker te ljubim še danes, kakor sem te ljubil prvi dan, ko sem te zagledal.

Vida. Kaj naj storiva?

Alberto. Hrepenenje po tebi, Vida, —

Vida. Dragi moj, nepozabni!

Alberto. Dovedlo me je v to mestece. Najel sem si stanovanje v neki prikriti hiši in prežal, kdaj mi bode mogoče, priti k tebi. Danes sem zapazil, da se je odpeljal tvoj mož in to priliko sem uporabil, da te poiščem. Nadejal sem se, da me še nisi pozabila in da se zanaprej lahko večkrat vidiva.

Vida. Kako meniš?

Alberto. Saj nisi zaprta v kletki, kakor tič, in smeš pohajati po mestu. Ali je tvoj mož takšen trinog?

Vida. Ne govori o njem! Pošten je in vreden vse časti ter mi popolnoma zaupa.

Alberto. Tem bolje. Pa zakaj sem te našel vso objokano?

Vida. O Alberto, ko bi ti vedel, kaj mi je trpeti v tej hiši! Meni tukaj ni več ostati. Še danes odidem, da se otmem grozne muke. In tebe, Alberto, tebe mi je poslal menda sam Bog, da me rešiš.

Alberto. Zapustiti hočeš to hišo, Vida? Na moje srce, da te vedem v kraj, kjer bodeva združena in srečna.

Vida. Združena? Ne, ne; jaz sem zavezana in dokler ni rešena ta vez in sklenjena nova, ne moreva biti združena. Alberto, saj vendar ne misliš, da bi jaz bila —

Alberto. Jaz ne mislim ničesar, samo to, da mi ni živeti brez tebe. Ob morji mi stoji gradič, samotni, le star gozdar stanuje v njem. — Tam najdeš skrito in mirno zavetišče, kjer te ne bode zasledil nikdo.

Vida. In ti bodeš vse oskrbel, da se razruši nesrečni ta zakon?

Alberto. Gotovo. Pojdi, Vida, pojdi in zapusti ječo, v kateri so te mučili do krvi. Brzo, le brzo!

Vida. Brez slovesa, kakor tat? Ne! Naznaniti hočem možu, zakaj sem ga zapustila, naznaniti mu, kaj me je gnalo iz hiše! (Séde k pisni mizi in začne pisati.)

Alberto. Čemu se mudiš?

(Iz sosedne sobe se sliši petje pestunje, katera ziblje otroka in poje:)

* * Lépa Vida je pri morju stála,

* * Tam na produ si peljnice prála,

Vida (poneha pisati.) Že spet ta pesem! Vse živce mi pretresa, kedar jo slišim. Oh tudi jaz sem Vida; tuči jaz hočem zapustiti možá in otroka. Moj Bog, moj Bog! (Vstane.) Ne morem! Čuj, čuj!

(Pestunja poje:)

* * Zakaj, Vida! nisi tak' rudéča?

* * Tak rudéča nisi, tak' cvetéča,

Alberto. Pojdimó, draga moja, pojdimó!

Vida. Poslušaj! Poslušaj!

(Pestunja poje:)

»Kak' bi b'la rudéča in cvetéča,

»Ker zadéla méne je nesréča!

Vida. Tudi mene je zadela nesreča. Oh, žalost je delež moj! (Sede zopet in piše.) Končala sem (vstane), prerezala véz, s katero sem bila priklenena do tega doma. Zdaj sem tvoja pred Bogom in kmalu tudi pred svetom.

Alberto (jo objame). Moja do konca dnij!

Vida. In zdaj še po otroka. Mirno je zadremal in preplašil se bode.

Alberto Po otroka? Da bode vsa hiša po konci? Jaz ne dopuščam.

Vida Svojega otroka, da bi zapustila?

Alberto Samó danes. Ko si ti na mestu, pošljemo pónj. Hitro od tod! Hitro! (Prime jo za roko in jo sili proti izhodu.)

Vida. Pusti me, pusti! Moje dete! Objeti je hočem, blagosloviti. — (Sili proti stranskim vratom.)

Alberto. Ne múdi se! Pomisli, če pride stara gospá, ali on! Pojdi, pojdi! (Objame jo in odvéde.)

Vida (stoka). Moje dete! Moje dete! (*Alberto* in *Vida* odhajata; soba se polagoma zatemni.)

Peti prizor.

Marjeta.

Marjeta (iz otroške sobe.) Vida, kje si? Kje? (pogleda v spalno sobo, hiti k oknu.) Oh, Vida in on. O nesrečnica. (Naglo odide. Noč.)

Šesti prizor.

• *Kogoj* (vstopi). Prvi mornar (mu sveti).

Kogoj. Vse že spi. Postavi luč na mizo in pojdi tudi spat! Kaj posebnega?

Mornar (postavi luč na mizo). Nič, gospod!

Kogoj. Čudno, da moja žena že spi. Sploh še bedi o tej uri.

Mornar. Mlada gospa?

Kogoj. No? Kaj je?

Mornar. Ko se je zmračilo, šla je mlada gospa od doma.

Kogoj. Kaj praviš? Od doma?

Mornar. Z nekim mladim gospodom in Marjeto.

Kogoj. Z mladim gospodom?

Mornar. Ne poznam ga. Nisem ga še videl. Mlad golobradič.

Kogoj. In kdaj se je vrnila?

Mornar. Pri velikih vratih ne, morebiti skozi vrt.

Kogoj. Ona da bi šla zvečer iz hiše? Nikdar ni storila tega. Z mladim gospodom? Ti si se motil.

Mornar. Nisem se motil. Hitro so šli.

Kogoj. Kam?

Mornar. Tega ne vem. Zavili so okolo ogla, da jih nisem več videl.

Kogoj. Vrnila se je pač skozi vrt nazaj v hišo. Zdaj le pojdi! (Mornar odide.)

Osmi prizor.

Kogoj (sam).

Kogoj. Kaj je pravil bedak? Vida iz hiše z mladim gospodom? Menda se mu je sanjalo. Pa je že spet pil čez žejo in zadremal. Vesel sem, da sem takó hitro opravil in mi ni treba nočiti drugje. Doma se pač najbolje počiva. Danes sta se gotovo Vida in mati sporazumeli in poravnana je tudi ta neprijetna stvar. — Kako srečen sem! Vida bila mi je poslana kakor angelj iz neba in zdaj še nežno najino dete! Vse se mi godi po želji. Da bi le vedno ostalo tako! Ali spi drobni kričaj? (Odpre vrata v stranko sobo.) Spi. Bog ti daj srečo, kakor meni! Čudno, da ni Vide pri njem! Pač tudi počiva, saj je potrebna počitka.

Tiho, da je ne vzbudim. (Prime svečnik, stopi v drugo sobo stransko, pa se kmalu spet vrne.) Kaj je to? — Vide ni! — Čudno! — (Postavi luč na mizo in ugleda pismo.) Pisanje? — Na moji mizi? (Prime pismo in je bere.) — Vrtil se mi v glavi! Ne, ne, jaz se motim. — Moje oči so kalne. Vida! Ti, ti! Da bi ti zapustila mene? (Bere:) »Bila sem »prevarjena. Vrnil se je oni, kateremu sem prisegla večno zvestobo. Zapuščam te. Lehko me »bodeš pozabil, ker ti je mati vse, jaz nič. Ne »povprašuj po Vidi, zdaj prosti — in srečni«. — O strupena, ostudna kača! Srčno svojo kri bi bil dal za té in ti si mi zadala smrtni udarec! Zvestoba? Ali mi je nisi prisegla na najsvetejšem mestu? Kdo te je prevaril licemérka gadna? — Zapuščáš me? In svojega otroka? Ali se ti ni usmililo nebogljeno dete? Ubogo otroče. Imel si mater, toda nimaš je več! Umrla je meni, umrla tebi! Srce mi hoče počiti. Ne, ne! Pozabil te bodem, pozabil na veke. Prokleta ti in tvoj zapeljivec!

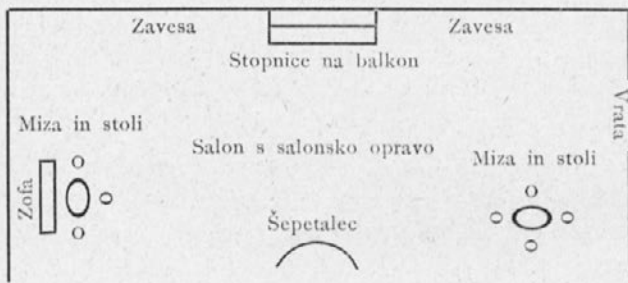
(Konec tretjega dejanja.)

Četrto dejanje.

Salon v gradiči Gadollovem ob morji.

Morje

Balkon

Prvi prizor.

Vida (sedi s knjigo v roki na zofi pri mizi, na drugi strani)

Marjeta (šiva ali plête).

Vida. Danes pride Alberto. Obetal je, da stori vse potrebno, da se razruši nesrečni zakon moj. In potem se poroçiva. Dokler se to nê zgodi,

sramujem se sama sebe, da bivam v tem gradiči. Kdaj meniš, da se lahko poročiva?

Marjeta Ne vem. Slišala sem pa, da zakone ločeva le smrt.

Vida (vstane). To je bilo, ali zdaj je vse drugače. Alberto mi je trdil, da že ima dovolilo. Da bi ne bilo tega, zapustim še danes ta gradič.

Marjeta. Lepo je res tukaj.

Vida Lepo? Prekrasno! Kadar stopim na balkon —

Marjeta. Ne govori o balkonu! Kar vrti se mi v glavi, ko gledam z njega v grozni propad, kjer morje pljuska in se péni.

Vida. Ravno to mi najbolj ugaja. Kadar mesec priplava nad vodami in globoko pod menoj šumi morje, sanjarim o srečnih letih nedolžne mladosti.

Marjeta. Da bi bila vsaj ograja višja! Toda le malo se nagni naprej in zvrneš se v zijajoče brezdno.

Vida. Kaj potem? Rešena si za vselej vsih nadlog.

Marjeta. Kako-li moreš misliti kaj takega?

Vida. O da bi mogla izbrisati iz možgan spomin minulih dnij! Zastonj, vse zastonj! Da bi imela pri sebi vsaj svoje dete! Ubogo revče, kdo skrbi zdaj zate? Zakaj ga nisi vzela, s silo vzela, ko sem te poslala ponj?

Marjeta (vstane). Kolikokrat sem ti že rekla, da me še v hišo niso pustili. Nikdar ne pozabim strašnega pogleda tvojega moža —

Vida. On ni moj mož —

Marjeta. Prebòdle so me njega plameneče oči. Pretil mi je s pestjo, da sem bežala, kar sem le mogla.

Vida. Ali se spominjaš one pesni, katero je naša pestunja tako rada pela?

Marjeta. O lepi Vidi? O to je stara pesen, katero sem slišala prepevati že svojo staro mater.

Vida. Vselej me je silno genila. Tudi jaz sem Vida, tudi jaz sem šla od doma. Marjeta, zapoj mi to pesen!

Marjeta. Da ti vzbudim žalost? Ne, ne, rajši kaj veselega.

Vida. In če te lepo prosim. Tukaj poleg mene se vsedi in zapoj! — (Marjeta se vsede poleg nje.) Kako že slòve?

- »Zgodaj lepa Vida je vstajala
- »Tam pri oknu solnce je čakala,
- »Potolažit žalost nezrečeno
- »Poprašala solnce je rumeno:«

Zapoj, Marjeta, zapoj!

Marjeta (pòje):

- »Solnce! žarki solnce! vi povejte,
- »Kaj moj sinek dela, bolno dete?«
- »Kaj bi, delal zdaj tvoj sinek mali!
- »Včeraj svečo revci so držali.«

Vida. Oh, morebiti tudi moje dete leži v smrtnih bolečinah. O Marjeta, in jaz nisem poleg njega, da bi mu stregla. O Bog, o Bog! (Nasloni se na Marjeto in joče.)

Marjeta. Ne boj se! Mali Andrejček je zdrav, ko riba.

Vida (po konci). Ne pustim mu svojega otroka, ne, ne! Mati ima prvo pravico. Moj je in izročiti mi ga mora. Kaj ne?

Marjeta. Gotovo.

Vida. Da bi le prišel Alberto! On vse vredi in izvrši. Stopinje slišim. On prihaja. (Hiti k vratom, skozi katera vstopita grofica Gadolla in Volpino; Vida stoji, kakor okamenela; potem preplašena prihaja blizu Marjete.)

Drugi prizor.

Grofica Gadolla. Volpino. Vida. Marjeta.

Grofica. Ali smeva vstopiti? Gradič je sicer moj, pa še le včeraj sem zvedela, kdo stanuje v njem. Zakaj mi niste prej povedali, Volpino, da imamo tu gòste?

Volpino. Odpustite, grofica milostiva, jaz sam nisem vedel.

Grofica. Malo pazite na imetje moje.

Volpino. Kdo bi si mislil, da bode samotni gradič zavetišče begunom?

Grofica (k Vidi). Zdi se mi, da Vas poznam.

Vida. Jaz sem —

Grofica. Ni mi treba praviti. Čula sem, da ste omoženi.

Vida. Bila.

Grofica. Kako to? Ali Vam je umrl mož? Obžalujem.

Vida. Ni umrl. Ločila sva se.

Grofica. Zapustili ste ga. To je čudno. In kaj počenjate tukaj?

Vida. Alberto Vam je gotovo povedal.

Grofica. On, da bi mi pravil o svojih kratkočasnicah z zaljubljenimi ženskami? Tega ne zahtevam.

Vida. Gospa grofica, Vi veste, da sem bila zaročena z Albertom. Prevarili ste me, Vi in ta gospod, da sem dvojila o njegovi zvestobi. A zdaj mi je vse znano. Našla sva se spet in se ne bodeva ločila več.

Grofica. Volpino, govorite! Ali ni to smešno?

Volpino. Silno smešno.

Grofica. Povejte vendar —

Volpino. Da je mladi grof že zaročen in da praznujemo v treh tednih poroko?

Grofica. Ste-li čuli?

Vida. Zopet me hočete varati, a jaz vaju poznam. Alberto je res zaročen, pa le z menoj.

Grofica. Čestitam. Idiva, Volpino!

Volpino. Kaj ukažete, grofica miłostiva, zaradi grada?

Grofica. Ničesar. Ako je moj sin sprejel gòste, da ga zabavajo, ne branim mu. Otresel se jih bode že sam, kadar se jih naveliča.

Vida. Gospa, častiti bi Vas morala, ker ste mati mojega Alberta, toda trde Vaše besede so mi kakor ledén oklóp stisnile srce. Bog Vam odpusti krivico, katero ste mi storili in še delate! Kar je združila ljubezen in veže zvestoba, tega Vi ne bodete razrušili.

Grofica. Vi govorite o krivici, ki ste najhujšo storili svojemu možu in detetu svojemu? Vi o ljubezni in zvestobi, katero ste prisezali na najsvetejšem mestu in jo prelomili?

Vida. Ne očitajte mi, kar sem zagrešila le iz ljubezni do sina Vašega! Oh, da bi ga ne bila videla nikdar!

Grofica. In on ne Vas. Zdaj veste, kako je in ne pričakujte, kar se nikoli ne bode zgodilo. Moj sin se nikdar ne bode poročil s prešestnico! (Odide z Volpinom.)

Tretji prizor.

Vida. Marjeta.

Vida. Jaz prešestnica? Vi se drznete? — Odšla je. — Marjeta, ali si slišala? Ako bi res bil Alberto me izdal?

Marjeta. Laži, same laži! Starka se seveda jezi, pa se bode že potolažila.

Vida. Ko bi me izdal! — Grozna misel! Vse sem mu žrtvovala, svojo čast, celó dete svoje in on bi me imel le za zabavo, a ko se me naveliča, zavrže me, kakor obrabljeno igračo?

Marjeta. Ne muči se s takimi mislimi! Ali te ni on s silo odvedel od doma, kjer bi še danes lahko živela brezskrbno? Ali te ni odvedel na ta gradič za toliko časa, da vse vravna? On te ljubi in je poštenjak!

Vida. Zaupam mu, zaupam, toda, če ne bode premagal vseh ovir in ovire so hude, kaj potem? Osramočena sem pred svetom, zavržena, zaničevana — prešestnica. Oh! (Nasloni glavo na Marjeto.)

Marjeta. Nesrečni dan, ko sta se prvokrat videla!

Vida. Nesrečni dan, ko sem se porodila! Zakaj nisem zaspala v naročaji matere svoje k večnemu spanju? O kako srečna bi bila! — Ležala bi v tistem grobu in angelj miru bi plaval nad

menoj! Zakaj sem morala živeti? Zakaj nositi neskončno to gorjé? O, da bi se zrušil ta grad in z menoj vred pogreznil v globoko morje! Potem bi našla mir, večni mir!

Marjeta. Ne toguj srcece! Prišli bodo zopet lepši dnevi.

Vida. Strah se me je polotil, bojim se najhujšega.

Marjeta. Zakaj neki? Ako je še kaj poštenja na svetu, zanašati se smeš na Alberta.

Vida. Zanašam se, zanašam. Ko bi tudi njemu ne smela verjeti, počilo bi mi srce.

Četrty prizor.

Alberto. Vida. Marjeta.

Alberto (naglo vstopi.) Evo me, Vida!

Vida. Alberto! (Objameta se.)

Alberto. Ali si me pričakovala?

Vida. In še težko.

Alberto. Opravila so me zadrževala v Trstu. Kakor brž pa sem se oprostil, hitel sem k tebi. Marjeta, pojdi in postrezi mornarjem, ki so mi tako hitro veslali.

Marjeta (odide).

Alberto. Kako ti je, ljubica? Ali si se že privadila tej samoti?

Vida. Samota le, kadar tebe ni tukaj. S teboj bi večno hotela tu živeti. — Ali veš, kdo me je danes obiskal?

Alberto. Ne morem si misliti.

Vida. Tvoja mati in tisti odurni Volpino.

Alberto. Moja mati? Torej je pozvedela? Vražji človek, povsod mi je za petami in me zalezuje. In kaj je rekla?

Vida. Da si ti zaročen in da bode v treh tednih tvoja poroka.

Alberto. Že v treh tednih? Kakor bi gorelo! Matere so že take. A ti vendar ne verjameš?

Vida. Ne zameri, dragi moj, pa silno sem razburjena. Dokler ne vem, da sem rešena spon, v katere sem bila uklenjena po svoji nepremišljenosti, ne morem mirno dihati. Kaj si opravil? Ali bode skoro ločen zakon?

Alberto. Hm, to ti ne gre takó lahko in naglo. Kaj tacega se izvrši še le po dolgi pravdi.

Vida. Če pa je dokazano, da ne moreva skupaj živeti?

Alberto. Ravno to ni dokazano in ko bi bilo, ni še to dovolj razloga za ločitev. Tu govori dvoje oblastev, državno in cerkveno, tako mi je razložil moj odvetnik.

Vida. Kako hladno razpravljaš vse to! Ali mi nisi takrat, ko si me silil s seboj, trdil, da bode v malo tednih vse vravnano in jaz tvoja soproga?

Alberto. Upal sem, pa zdaj še le vidim, kakšne ovire bi se morale premagati.

Vida. Ali nisi pravil, da imaš mogočne zaveznike, ki ti bodo pomagali?

Alberto. Imam jih, imam, pa s takšno kočljivo stvarjo se nobeden neče rad ukvarjati. Pustiva to, saj se ne mudi. Sedi k meni. (Sede.) Pozabi minuloost, ne skrbi za prihodnjost in veseli se sedanjosti.

Vida. Alberto, povej mi resnično, pa resnično, kaj ne, kar je mati tvoja pravila o poroki, to je izmišljeno? (Vstane.)

Alberto (v zadregi). Izmišljeno, to se vé, izmišljeno. (Vstane.)

Vida. Poglej mi v oči in povej še jedenkrat —

Alberto. Kako si danes čudna! — Ako ti rečem, da ni res.

Vida. Saj ti verjamem, toda pomisli moj položaj, ako bi res bilo. Vem da ni mogoče, prepošten si. Vender morebiti je tvoja mati proti volji tvoji te zapletla v kakšno zvezo?

Alberto. Danes si res nadležna. Čemu sebe in mene mučiš s takimi govori?

Vida. Ti mi nekaj zakrivaš. Jaz ne bodem mirna, dokler mi ne poveš resnice. Naj je še tako bridka, bolje da jo vem, kakor da tavam v temi in varam samo sebe. Govôri, Alberto, govôri!

Alberto. Kaj ti naj povem?

Vida. Ali ti ni mati izbrala neveste?

Alberto. Mati? Vsaka mati išče neveste za sinove, ženine za hčere.

Vida. In katero ti je izbrala?

Alberto. Če si že tako radovedna in me siliš, neko mlado grofico.

Vida. In si se zaročil ž njo?

Alberto. Eh, zaročil? Kakor je že navada v naših krogih. Roditelji nas zaročajo časih že v zibeli.

Vida. Pa zdaj je dorasla grofica in zaroka se je ponovila?

Alberto. Tvoje izpraševanje mi že preseda. Prišel sem, prihitel na perutih ljubezni, da bi užival pri tebi nekaj prijaznih ur in ti me zaslišuješ, kakor španjski inkvizitor. Stopiva rajši na balkon, kjer naju hladi sapica od morja in kjer tako rada zreš v morske valove. Pojdi!

Vida. Pozneje. Nisi mi še odgovoril. Kdaj si se zaročil z mlado grofico?

Alberto. Kdaj? No, takrat, ko sem mislil, da si se mi ti izneverila.

Vida. Potem pa, ko sva se spet našla, naznanil si ji, da si že prej bil zavezan.

Alberto. Dozdaj še nisem imel prilike, ali storil bodem to precej te dni, še te dni. Le zaupaj mi!

Vida. Komu naj zaupam, ako ne tebi! Kadar si ti pri meni, čutim se varno. A kadar sem sama in začnem premišljati, ne morem se utolažiti. Sem li res prav storila, da sem ubežala? Da sem zapustila svoj dom, moža, kateri je verjel v mojo zvestobo in ki zdaj gotovo toguje po meni, zapustila ubogo dete? Strašno! Strašno!

Alberto. Kar je storjeno, storjeno je. Časih sem res sam že mislil —

Vida (osupnena). Kaj?

Alberto. Nič takšnega.

Vida. Zakaj ne izgovoriš?

Alberto. Prerazburjena si.

Vida. Prav mirna sem. Nič se ne boj! Torej časih si sam že mislil —

Alberto. Da sva se prenaglila.

Vida (se strese). Oh!

Alberto. Pa kdo nama more zameriti? Oba sva mlada! Da sva bolj premislila, ostala bi ti pri svojem starci in midva bi se bila shajala, ne da bi on vedel.

Vida. Tako?

Alberto. Imel sem že najeto stanovanje, saj sem ti takrat pravil, in tam bi naju nikdo ne bil našel in motil. Uživala bi družno cvet mladosti svoje in v gorkih poljubih pozabila ves svet.

Vida (ironično). Škoda, da nisva bila tako pametna.

Alberto. Res škoda! No to bi se dalo še popraviti.

Vida. Kako?

Alberto. Ti se vrneš na svoj dom —

Vida. Prosim kleče moža odpuščanja —

Alberto. Kaj še? Vsprejel te bode zopet in te ljubil bolj, kakor prej.

Vida. Kaj praviš? Mislila sem, da ste možki na to stran občutljivi.

Alberto. Kakor kane. Temperamentje so različni. Tvoj mož je med tistimi, kateri vse pozabljajo, porojeni, da jim žena zapoveduje.

Vida. Dobro. Dejva, da sem zopet na starem domu — potem —

Alberto. Potem prihajam jaz, kadar le utegnem —

Vida. Ne tako hitro. Prej se ti oženiš z mlado grofico.

Alberto. Res, skoraj bi bil pozabil.

Vida. V treh tednih. Gotovo je že vse pripravljeno.

Alberto. Jaz menim.

Vida. Kaj pa poreče tvoja soproga, če poizve, kam zahajaš?

Alberto. Kdo vraga ji bode donašal take novosti?

Vida. Ona se gotovo zanaša na te in je uverjena, da si jej zvest, kakor ona tebi.

Alberto. Pri tej veri naj ostane.

Vida. Ti pa jo smelo varaš.

Alberto. Kakor ti svojega moža.

Vida (strastno). Dovolj, dovolj tvojih nesramnosti. Bil si moj ideal, a zdaj sem te spoznala. Pobeljen grob si, gnusna pošast, ne vreden, da te zemlja nosi!

Alberto. Vida, ali se ti bléde?

Peti prizor.

Marjeta. Alberto. Vida.

Marjeta. Kaj pa se tu godi? (Pristopi k Vidi.)

Vida. Izdal me je!

Marjeta. Ali je mogoče? Nesramnež! Kaj počnevi sedaj?

Vida. Le mirno in ne moti me! Pojdi in povej mornarjem, da bodo mene vozili po morju. Domov, da še enkrat objamem svoje dete in potem — umrjem.

Marjeta. Naročiti hočem. (Odide.)

Šesti prizor.

Vida (stopa naprej k) *Albertu*.

Vida. Takšna soparica je tukaj! Pusto mi je v glavi. Sama ne vem, kaj govorim.

Alberto. Res take psovke —! Rajši pojdem!

Vida. Odpusti mi, ako sem te razžalila. Slabotna ženska sem in le čutim, nič ne mislim, niti ne presojam.

Alberto. Krivico mi delaš. Jaz hočem le dobro tebi in sebi.

Vida. Spoznavam. In kolikor bolj premišlujem, kar svetuješ, tem pametnejše se mi zdi. Jaz se vrnem domov — še danes.

Alberto. Ne tako hitro! Ostani še! Zopet se prenagliš.

Vida. Tákrat se ne prenaglim. — Tvoj čoln čaka, veslarje imaš gotovo dobro vajene.

Alberto. Najspretnejše, kar jih je v Trstu.

Vida. Torej sem do večera že lahko doma.

Alberto. Ako vas ne bode zadržal vihar. Tam zadaj se kopičijo oblaki nad morjem —

Vida. Naj se kopičijo. Predno nevihta zahrumi, smo že zdavnaj v varni luki našega mesteca. —

Alberto. Ta tvoj nagli sklep mi nikakor ne ugaja. Prej bi vender morala pozvedeti, kaj počenja tvoj mož, kako bi te sprejel, ako bi se vrnila.

Vida. Čemu? Jaz ga poznam. On je blagega srca in mi bode odpustil. In sedaj, ko sva se dogovorila, da ne ostaneva za zmirom ločena, čemu bi odlašala? Ti ne veš, kako se že veselim najinih tajnih shodov. O jaz bodem vse vredila, da naju nikdo ne zasači

Alberto. Angelj moj! Naj te objamem! (*Vida se odmakne.*)

Vida. Stopiva na balkon! Kolikokrat sem tam sedela in oko mi je hrepeneče gledalo v daljo, dokler ni spoznalo tvojega čolna. Srce mi je utripalo od veselja in bila sem neskončno srečna. In srečna sem tudi danes, da se mi je razbistril duh in da se je razvozljala zapletka, v kateri sva tičala oba. Odprl si mi oči in prav hvaležna sem ti.

Alberto. Jaz te ne umejem prav.

Vida. Vživajva cvet mladosti! Bedak, kdor govori o zvestobi in svetosti priseg!

Alberto. Že spet začčenjaš? —

Vida. Resna misel moja. Zdaj nama bodo nastopili še le prijetni dnevi. Pa da prideš gotovo vsaj vsaki teden.

Alberto. Gotovo, ljubček, še večkrat!

Vida. Škoda, da tam ne bodeva mogla skupaj stati na balkonu, kakor tukaj, roko v roki in zreti v globoko morje. Pojdi, dragi moj, pojdi, da se posloviva od nepozabnega mi mesta.

Alberto (stopi na balkon). Krasen pogled! Čuj kako morje šumi! Glej morski volk, kako preži! Pridi, Vida, pridi. (Stopi za kuliso.)

Vida. Morje šumi! Naj te pogoltne izdajalca! (Stopi naglo po stopnicah na balkon in za Albertom za kuliso.)

Alberto (za kulisami strašno zakriči).

Vida (se vrne v najhujši razburjenosti in se z besedami): Odpusti mi Bog! (vrže na stopnice k balkonu).

(Konec četrtega dejanja.)

Peto dejanje.

Prizorišče, kakor v prvem dejanji, na desni strani mesto mize klop. Noč. Blisek in daljno grmenje. Vihar.

Prvi prizor.

Kogoj. Prvi mornar (sè svetilnico; oba prideta iz hiše).

Kogoj. Strašna noč!

Mornar. Bliskalo je in treskalo, kakor bi se bližal sodni dan. Gorje mu, kdor je bil na morji v tem viharji!

Kogoj. Zdaj se je nevihta drevila naprej čez gore in plega se morje. Poglej v luko, ali se niso poškodovale naše ladje.

Mornar. Upam, da ne. Bile so dobro priklenjene in sidra trdo zasajena.

Kogoj. Pojdi gledat in potem poroči! Jaz te tukaj pričakujem.

Mornar (odide s svetilnico).

Drugi prizor.

Kogoj (sam).

Kogoj. Časih, kedar je tulil vihar in morje metal čez bregove, tresel sem se, da li mi ni razbil katero mojih ladij. A zdaj? Nevihta zdrôbi, kar se giblje po morji! Končaj ves svet z menoj vred! Mirno bi gledal pogin in smrt. Čemu še tavam po zemlji? Za koga se trudim? Mrtvo je, kar sem ljubil, ugasnila je luč, katera mi je razsvetljevala življenja pot; vse mrtvo, le jaz živim, živim, da se spominjam srečnih dni, za vselej odbeglih. O da bi vsaj ti še dihal, angelj moj! Pozabil bi, kar mi je storila mati tvoja. Tvoj sladki nasmeh tolažil mi je srce, da nisem obupal. — Pa tudi ti, tudi ti si me zapustil, tudi ti ležiš v hladni zemlji. In tvoja mati? Mati? Ne, ne, divja zver ne zapušča mladičev svojih. Ona pa, ona zavrgla je svoje dete, pehnila ga v rani grob.

Tretji prizor.

Urša (iz hiše). **Kogoj.**

Urša. Andrej, kje si?

Kogoj. Česa želite?

Urša. Kaj tu tavaš po temi?

Kogoj. Poslal sem pogledat, je li mi nevihta poškodovala ladje moje in čakam poročila.

Urša. Zakaj ne v hiši? Zakaj tukaj?

Kogoj. Da se malo ohladim.

Urša. O, Andrej, sin moj! Jaz te več ne poznam. Kaj bode s teboj? Ali res ne moreš pozabiti óne nesrečne ženske? O, da bi nikdar ne bila prestopila praga hiše naše!

Kogoj. Ne tarnajte! Kar se je zgodilo, ne dá se več popraviti.

Urša. Ti še vedno misliš nanjo?

Kogoj. Ali naj pozabim, kar mi je storila hudega? da mi je uničila srečo mojega življenja?

Urša. Ti si je želiš nazaj?

Kogoj. O, želim! Pride naj, da ji odtrgam krinko s hinavskega obraza, da ji v lice zagrmim: morilka svojega otroka!

Urša. Andrej, ti morebiti misliš, da sem jo jaz spravila od hiše? Jaz čutim, da nisi proti meni, kakor si bil in to me boli, staro tvojo mater. Zakaj nisem prej umrla, da ne bi videla nesrečnega jedinega sina svojega! Veruj mi, da tvoje žene nikoli nisem hoté žalila.

Kogoj. Ne dolžim Vas. Ako bi bila poštena, ne bi se dala zvoditi, toda bila je izpridena gizdalinka!

Urša. Za to jo bode Bog kaznoval.

Kogoj. Upam.

Urša. Pojdi zdaj v hišo! Večerja še zmirom čaka. Nisi se je doteknil.

Kogoj. Ker sem se bal za ladje.

Urša. Pojdi!

Kogoj. Ako želite, dobro! (Oba v hišo.)

Četrti prizor.

Blisk, grom, nevihta. (Klici:) Na pomoč! Hoj, hoj! Na pomoč!
Prvi mornar (sveti s svetilnico, za njim neseta) **dva mornarja**
Vido. Marjeta (poleg nje).

Prvi mornar. Sem-kaj, le-tu sem. (Postavi svetilnico na mizo.)

Marjeta. Kako ti je, Vida? (Posade jo na stol, Marjeta jo podpira.) To je bilo strašno! Valovi so metali naš čoln, kakor orehovo lupino. Vida, govori!

Vida. Ali res še živim? Zdelo se mi je, da sem se pogreznila v vodo, globoko, zmirom globočje. Šumelo je okolo mene, da me je obletala groza, najedenkrat sem zaspala, tako sladko, oh, tako sladko, kakor dete v materinem naročaji.

Marjeta. Omedlela si. Hvala Bogu, da nas je rešil. (Mornarjema.) Hvala vama! Da sta vidva omagala, ležali bi že vsi na dnu morja.

Tretji mornar. Nisem še bil v takšni nevarnosti. Da ne bi vihar nas zagnal v luko, zdrobil bi se bil čoln.

Marjeta (daje denar mornarjema). Na-ta!

Tretji mornar (tovarišu). Zdaj pa pojdiva, da si priveževa dušo. Danes nama je skoro vzletela iz života. (Oba odideta.)

Peti prizor.

Vida. Marjeta. Prvi mornar.

Prvi mornar. Ali naj pokličem gospoda?

Vida. Kaj meniš? Tako slaba sem, da še misliti ne morem.

Marjeta. Pokliči ga, pa povej mu, da želi z njim govoriti neka tuja gospa. Umeješ?

Mornar. Umejem!

Marjeta. Da ne bodeš izdal!

Mornar. Ne bodem. (Zase.) Naša mlada gospa. Kako se bode začudil! (Odide v hišo.)

Šesti prizor.

Vida. Marjeta.

Vida (sedeča). Ne morem ti dopovedati, kako mi je slabo.

Marjeta. Verjamem, revica! V taki nevihti —

Vida. Ne, ne! Kaj mi mari nevihte, ko po mojem srci razsajajo grozovitejši viharji? In zdaj ako on pride, on, ki sem ga storila najnesrečnejšega človeka — oh, zakaj me ni potopilo morje?

Marjeta. Ne boj se! On te je ljubil —

Vida. In jaz sem ga izdala.

Marjeta. Odpustil ti bode.

Vida. Ne more, ne more!

Marjeta. Ali naj on preklinja mater svojega otroka?

Vida. Moje dete! Kje je, kje, da ga objamem in pritisnem k srcu. Pojdi, pojdi, na kolenih ga prosi, da mi pošlje otroka, mojega otroka. Blagoslovila ga bodem. Materin blagoslov ga bode osrečil. Materin? Jaz, mati? — Jaz? ki sem ga zavrgla, zapustila? Bolje, da nikdar ne čuje imena mojega! Naj nikdar ne zvé, da je imel mater, ki je zatajila vero in poštenje.

Marjeta. Bodi mirna! Ne bode ne tako hudo, kakor si domišljuješ. Čuj, že prihaja!

Vida. O, da bi se zemlja odprla in me pogoltnila!

Sedmi prizor.

Kogoj (za njim) Mornar. Vida. Marjeta.

Kogoj. Tuja gospa, praviš, da želi govoriti z menoj o tej uri?

Mornar. Tuja gospa! Dva mornarja sta jo vozila po morji, ko je začela nevihta razsajati. Čudno, da se niso vsi potopili!

Kogoj. V nevihti na morji?

Mornar. V najhujši. Ko sem prišel do luke, posrečilo se je, da smo čoln potegnili do brega in rešili gospo. Tam sedi.

Kogoj (se prebližuje Vidi). Pomilujem nesrečo Vašo, gospa!

Vida (se počasi vzdigne.) Andrej!

Kogoj. Vida! Ti? Ti se drzneš — v mojo hišo?

Vida. Andrej, poslušaj me in potem me obsodi!

Kogoj. Jaz tebe poslušati? Ali ti ni dovolj, da si me osramotila? Zdaj še prihajaš, da me zasmehuješ? — Česa iščeš tukaj?

Vida. Miru svoji duši!

Kogoj. Miru? Ti, ki si sejala nemir, ki si v našo tiho srečno hišo zanesla razpor in nesrečo? Odkod prihajaš?

Vida. Ne vprašuj me!

Kogoj. Zakaj ne odgovoriš? O zdaj mi je jasno vse. Naveličal se te je oni tvoj ljubček.

Poslal te je nazaj meni, preprostemu plebejcu, ki bode vesel, da sme pobrati smeti izpod njegovih nog. Nemara mi še pošlje lepe pozdrave! Zakaj te ni spremil sladkousti fantalin? *

Vida. Mrtev! Utonil!

Kogoj. A tako? Skupaj sta se vozila po morji —

Vida. Ne!

Kogoj. Njega je nevihta treščila v vodo!

Vida. Utonil je prej.

Kogoj. In tebe niso pogoltnili razjarjeni valovi?

Vida. Da bi me bili! Spala bi zdaj mirno na dnu morja.

Kogoj. Valovi so te vrgli na suho, ker se jim je gnjusila taka sprijena ženska. Kaj hočeš zdaj? Da te spet vzamem v hišo?

Vida. Ne!

Kogoj. Česa potem hočeš?

Vida. Videti svojega otroka.

Kogoj. Svojega otroka? Ti, ki si z nogami teptala poštenje, ki si zavrgla svoje lastno dete in nakopala meni in njemu najhuje gorje?

Vida. Grajaj me, ponižuj me. Nobena tvoja beseda ni tako ostra, da bi se sama ne obsodila še z ostrejšo. Nečem se izgovarjati. Moj greh je v nebo vpijoč. Jedinna rešilka mi je smrt. Ne prosim

te, da mi odpustiš. Le svoje dete hočem videti. V hišo me pusti k njemu, k svojemu detetu.

Kogoj. Nikdar!

Vida. In če te prosim na kolenih. (Poklekne.)

Marjeta. Usmilite se, da bodete tudi Vi dosegli usmiljenje.

Kogoj. Ali se je ona usmilila mene? Ali se je usmilila svojega otroka?

Vida. (plane po konci). Kje je moje dete? K njemu, da ga vidim in objamem! Moje je, moje in ti mi ne bodeš branil, da ga pritisnem na svoje prsi! Kje je? Kje?

Kogoj. V grobu!

Vida. Kaj, kaj praviš?

Kogoj. Mrtvo!

Vida. To ni res! To ni mogoče!

Kogoj. Mrtvo! Pokopano!

Vida. In jaz še živim? O Bog! O večni Bog!
(Zgrudi se.)

Marjeta. Pomagajte! Umrla bode, umrla! (Mornar priskoči. On in Marjeta vzdigneta Vido in jo naslonita na klop.) Vida, ali slišiš? Jaz sem pri tebi, jaz Marjeta! Vzdrami se, poglej! (Oblaki so se razgrudili in luna priplava. Melodram.)

Vida. (se vzdrami). Marjeta, kaj tako tarnaš? Glej, kakšna krasna noč! Tu na verandi pač najrajši sedim. Morje prijetno šumlja, luna priplava

in se koplje v srebernih valovih. Kje pa se Andrej mudi tako dolgo? Obetal je, da pride pred večerom. Potem me bode peljal po morji in od daleč bodeva slišala prepevati mornarje. Kako sem srečna! Andrej me ljubi tako srčno in tudi jaz ga imam vsak dan rajši.

Kogoj (proti občinstvu). O, tačas sem bil srečen, presrečen, a zdaj? Oh! Oh! Vida, Vida, zakaj si me zapustila?

Vida. Kdo me kliče? Čuj, petje.

Mornarji (v daljini pojo):

»Lépa Vida je pri morju stála,

»Tam na produ si peljnice prála.

Vida. Zdi se mi, da sem že slišala to pesen. Kaj ne, Marjeta! Lepa Vida se odpelje z zamorcem in zapusti moža in otroka. Ali je pa to mogoče? Mati, da bi šla po svetu in pustila svojega otroka? Kaj misliš, Marjeta, ali so res take neusmiljene matere na svetu?

Marjeta. Niso! Niso! (Zase.) O Bog, zblaznela je. Da se ti več ne vrne spomin!

Vida. No vidiš, take brezsrčne matere ni na svetu. Slišala sem pač praviti, ali pa se mi je sanjalo, da je mlada žena —

Marjeta. Pusti zdaj sanje! Glej, kako svetla in jasna je noč!

Vida. In Andreja še ni! Andrej, kje si? Ženka tvoja te čaka! Andrej!

Kogoj (hiti k Vidi). *Vida!* Moja *Vida!*

Vida. Kako si me prestrašil? Luna naju vabi. Pojdiva, da veslava po morji. (Hoče vstati.) Morje, o globoko morje! Kako prijetno se ziblje čoln! Podaj mi roko, Andrej! O divna noč! (Naslanja se Kogoj v naročaj.)

Kogoj. Trudna si, *Vida!* Pojdiva v hišo!

Vida. Ostaniva še v čolnu.

(Mornarji pojo v daljavi:)

»Luna, žarki lune vi povejte

»Kaj moj sinček dela, bolno dete?« —

Vida. Moj sinček? Zdrav je! Glej, kako se smehlja, kako širi drobne ročice proti meni! O, pridem, že pridem! Na prsi ljubček — in zdaj sva združena — združena na veke! (Nagne glavo in umrje. Kogoj jo rahlo spusti na zemljo in poklekne poleg nje.)

Marjeta. O Bog, pomagaj! Izdihnila je!

Kogoj. *Vida,* vse ti odpustim! Le da živiš, da ostaneš pri meni! *Vida!* Moja *Vida!*

(Mornarji pojo:)

»Vsak dan vender je pri oknu stala,

»Se po sinku, oči, mož jokala«.

(Konec.)

Vida.

Narodna pesem.

Natisnena iz Koritkove zbirke »Slovenske pesmi kranjskega naroda«. V Ljubljani. 1839. 2. zvezek, str. 19. Napev pa je tudi stari narodni, kakor se sliši po Krasu popevati.

Lépa Vida je pri morju stála,
Tam na brodu si peljnice prála.
Črn zamórc po sivem morju pride,
Barko vstavi, vpraša lepe Vide:
»Zakaj, Vida! nisi tak' rudéča,
Tak rudéča nisi, tak' cvetéča,
Kakor si ti prve léta bila?»

Vida lépa je odgovorila:
»Kak' bi b'la rudéča in cvetéča,
Ker zadéla mène je nesréča.
Oh! domá bolno je môje déte,
Poslušála sem neúmne svéte.
Omožila sem se, starca vzéla;
Malokdàj sem s'rotica veséla. —
Bolno déte cel dan prejokuje,
Célo dolgo noč mož prekašljuje!»

Črn zamórc ji réče ino pravi:
»Če domá jim dobro ni, žrjavi

Se čez mórje vzdignejo; ti z máno
Pojdi, srčno si ozdravit ráno. —
Káj ti právim, po tè, Vida zala!
Je kraljica špánjska me poslála,
Ji dojiti mládega kraljiča,
Sinka njen'ga, mlad'ga cesariča.
Ga dojila bóš ino zibála,
Pest'vala, mu postljo postiljála,
Da zaspí, mu lépe pésmi péla;
Huj'ga déla tam ne bóš iméla. c

V barko lépa Vida je stopila;
Al' ko sta od kraja odtegnila,
Ko je barka že po morju tékla,
Se zjokala Vida je in rekla:
»Oh! sirota vbóga kaj sem strila!
Oh! komú sem jaz domá pustila
Déte svóje, sinka neboglen'ga,
Moža svójga, z létmi obložén'ga. c

Ko pretèkle so b'le tri nedélje,
Jo h kraljici črn zamórc pripelje. —

Zgódaj lépa Vida je vstajála,
Tam pri oknu solnca je čakála.
Potolážit žalost nezrečèno,
Poprašála sólnce je rumèno:

»Sólnce! Žarki sólнца! Vi povéte,
Kaj mój sinek déla, bolno déte?«

»Kaj bi délal zdaj tvoj sinek máli!
Včéraj svéčo révci so držáli;
In tvój stari móż je šel od hiše,
Se po morju vózi, tēbe iše,
Tēbe iše, in se grôzno jóka,
Od britkósti njěmu srce poka.«
Ko na véčer pride luna bléda,
Lepa Vida spét pri oknu gléda.
De b' si srčno žalost ohladila,
Blédo luno je ogovorila:

»Luna! Žarki lune! Vi povéte,
Kaj mój sinek déla, bolno dete?«

»Kaj bo délal zdaj tvój sinek máli!
Dan's so vbógo s'róto pokopáli,
Ino oča tvój je šel od hiše,
Se po mórju vózi, tēbe iše,
Tēbe iše, se po tēbi jóka,
Od britkósti njěmu srce póka.«

Vida lépa se zjókala húje.

K nji kraljica pride, jo sprašúje:

»Kaj se tēbi, Vida! je zgodilo,
Da tak' silno jókaš in tak' milo?«
Je kraljici rêkla Vida zála:

»Kak' bi s'rota vbóga ne jókala!
Ko pri oknu zláto sem posódo
Pomivála, mi je pádla v vódo,
Je iz okna pádla mi visôc'ga
Kup'ca zláta v dno morjá globôc'ga.«
Jo toláži, rêče ji kraljica:

»Jénjaj jókat in močiti lica!
Drugo kup'co zláto bóm kupíla,
Te pri kralju bódem 'zgovorila.
Id', kraljiča doji, mójga sina,
Da te mine tvôja bolečina!«

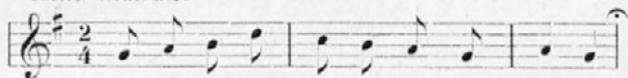
Rés kraljica kup'co je kupíla,
Rés pri králju jo je 'zgovorila;
Vsak dán vùnder je pri oknu stála,
Se po sinku, ôču, móž' jókala.

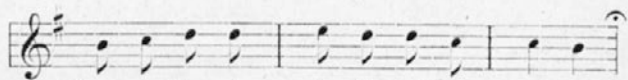
Lepa Vida.

Samospev.

Molto moderato.

Le-pa Vi-da je pri mor-ju sta-la,

Tam na bro-du je ple-ni-ce pra-la,

riten.

Tam na brodu je ple-ni-ce pra-la.

Lepa Vida.

Zbor.

Molto moderato.

Tenor

Vsak dan vender je pri o-knu

Bas I. in II.

sta - la, je po sin-ku, ó-či, móž' jo-

ka - la, je po sin-ku, ó-či, móž' jo-

ka - la.

Narodna knjižnica

izhaja v zvezkih po 7 do 8 tiskanih pol ter bode prinašala pred vsem

zbrane dramatične in pripovedne spise

našega odličnega in priljubljenega pisatelja dr. **J. Vošnjaka.**

I. zvezek: **Pobratimi**, roman, dobiva se pri knjigotržcu A. Zagorjanu v Ljubljani na kongresnem trgu. Cena za lepo vezan izvod 2 kroni.

II. zvezek: **Lepa Vida**, drama v petih dejanjih. Cena 1 krona. Dobiva se pri založniku Drag. Hribarju v Celji in pri raznih knjigotržcih.

Naslednji zvezki bodo prinašali v življenjepisu navedene dramatične in izbrane pripovedne spise in sicer:

Tretji zvezek veseloigro: „Pene“ in novela: „Prvi poljub“, četrti zvezek dramo: „Doktor Dragan ali nova železnica“, itd.

V zalogi Drag. Hribarja so izšle in se dobivajo sledeče knjige:

Zbirka domačih zdravil, s poljudnim opisom človeškega telesa . . .	kron —.80
Nova pesmarica. Zbirka najbolj znanih slovenskih in slovanskih pesmi.	
Mehko vezana	„ 1.60
Elegantno vezana	„ 2.40
Srbske narodne pesmi. Sestavil J. Mohorčič	kron —.40
Obrtno spisje. Nauk o dopisovanji in poslovanji, spisal A. Funtek	„ 1.20
Obrtno knjigovodstvo, s kratkim poukom o menicah, spisal dr. J. Romih	„ 1.60
Občinski red. Zbirka zakonov zadevajočih posle občinskega področja, spisal dr. Iv. Dečko, I. zvezek	„ 3.60
Trdo vezan	„ 4.40
Mlinarjev Janez, slovenski junak, ali vplemenitba Teharčanov	„ —.80
Luči, spisal Anton Funtek	„ 1.40
Kateri bo? Prizor iz domačega življenja, gledališka igra	„ —.30
Kmetijsko gospodarstvo, spisal V. Rohrman. Cena	„ 1.—

ŠTUDIJSKA KNJIŽNICA V CELJU

11673/2 P

Oddelek za študij

11673/2

886.3-2

1000016776

OSREDNJA KNJ. CELJE

CCB155 8